

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra filozofie a společenských věd

Etika ctnosti

Bakalářská práce

Autor: Iveta Prášilová
Studijní program: B 6101 Filozofie
Studijní obor: Filozofie a společenské vědy
Vedoucí práce: Mgr. Marie Hrdá, Ph.D.

Hradec Králové, 2018

Zadání bakalářské práce

Autor:	Iveta Prášilová
Studium:	F15BP0250
Studijní program:	B6101 Filozofie
Studijní obor:	Filozofie a společenské vědy
Název bakalářské práce:	Etika ctnosti
Název bakalářské práce AJ:	Virtue Ethics

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce je zaměřena na přístup etiky ctnosti u Platóna a Aristotela. Cílem je ukázat, jak je v etice ctnosti řešena otázka, co znamená dobrý život. Cíl určují základní otázky: Co znamená ctnost, Jak se projevuje v životě? Jak je spojena se společenstvím? Jaké je spojení ctnosti a úsilí o štěstí? Může ctnost vést k jednání, které, které je v nesouladu s většinovou praxí? Metoda: kritická analýza textu.

ARISTOTELÉS. Etika Nikomachova ARISTOTELÉS. Etika Eudémova MACINTYRE, Alasdair. Ztráta ctnosti: k morální krizi současnosti. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2004, 332 s. ISBN 80-7298-082-3. PLATÓN. Euthydemos PLATÓN. Menon. PLATÓN. Faidros. PLATÓN. Ústava. Anscombe, G.E.M., 1958, Modern Moral Philosophy, Philosophy, 33: 1?19 <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-virtue/> SMREKOVÁ, Dagmar. Dobro a cnost': etická tradícia a súčasnosť. Bratislava: Iris, 2003, 164 s. ISBN 80-89018-15-7 Pence, G., Virtue Theory, in: Singer, P. (ed.), A Companion to Ethics, Blackwell Publishing, 1993 Spaemann. R.: Štěstí a vůle k dobru, Praha: Oikoymenh, 1998 SYNEK, Stanislav. Lidská přirozenost jako úkol člověka: filosofická interpretace Etiky Nikomachovy. 1. vyd. Praha: Togga, 2011, 256 s. ISBN 978-80-87258-53-8. JIRSA, Jakub, THEIN, Karel a Jakub JINEK. Obec a duše: k Platónově praktické filosofii. Praha: Filosofia, 2014. 378 s. ISBN 978-80-7007-426-8. Palovičová, Z. Inšpiratívnosť a limity neoaristotelovskej etiky. Filozofia, 2005, roč. 60, č. 9, s. 637-655 Palovičová, Z. Etika cnosti a problém morálneho charakteru. Filozofia, 2003, roč. 58, č. 2, s. 75-86

Garantující pracoviště:	Katedra filosofie a společenských věd, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Marie Hrdá, Ph.D.
Oponent:	doc. Mgr. Jaroslav Daneš, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	6.4.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucí/školitele práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 12. 4. 2018

.....

Iveta Prášilová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí své bakalářské práce Mgr. Marii Hrdé, Ph.D. za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěla k vypracování této práce, především však za ochotu a trpělivost.

Anotace

PRÁŠILOVÁ, Iveta. *Etika ctnosti*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2018, 67 s. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se zabývá etikou ctnosti u Platóna a Aristotela. Práce je rozdělena do tří kapitol, kdy v první se zabývám etikou ctnosti obecně a vysvětluji pojmy, které do etiky ctnosti patří. Druhá část se týká ctností u Platóna. Ve třetí části pak přibližuji pohled na etiku ctnosti u Aristotela a popisuji každou z jeho ctností. Jeho ctnosti rozdělují na rozumové a mravní. Zároveň u obou těchto autorů zmiňuji i společenství v obci a jejich přístupy k těmto ctnostem. V závěru práce kriticky hodnotím ctnosti a zabývám se aktuálností i významem pro současnost.

Klíčová slova: etika, ctnost, dobro, blaženost, Platón, Aristotelés

Annotation

PRÁŠILOVÁ, Iveta. *Virtue Ethics*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2018, 67 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis deals with the ethics of virtue at Plato and Aristotle. The work is divided into three chapters, the first one dealing with the ethics of virtue in general and explaining the concepts that belong to the ethics of virtue. The second part concerns the virtues of Plato. In the third part, I approach the view of the virtue ethics of Aristotle and describe each of his virtues. I divide his virtues into rational and moral. At the same time, both authors mention community in the village and their approaches to these virtues. At the end of the thesis I critically evaluate the virtues and I deal with actuality and significance for the present.

Keywords: ethic, virtue, good, beatitude, Plato, Aristotle

Obsah

Úvod.....	15
1 Etika obecně.....	17
1.1 Ctnost (areté).....	19
1.2 Blaženost (eudaimonia).....	20
1.3 Praktická moudrost (fronésis)	22
1.4 Dobro (agathón)	23
2 Platónova etika ctnosti	25
2.1 Statečnost	27
2.2 Uměřenost	28
2.3 Moudrost	29
2.4 Spravedlnost.....	31
2.5 Idea dobra.....	33
2.6 Společenství a ctnost.....	36
3 Aristotelova etika ctnosti	39
3.1 Rozumové ctnosti.....	41
3.1.1 Poznání principů věcí.....	42
3.1.2 Vědění	43
3.1.3 Moudrost.....	44
3.1.4 Umění vytvářet	45
3.1.5 Rozumnost	46
3.2 Mravní ctnosti	47
3.2.1 Statečnost.....	49
3.2.2 Uměřenost.....	51
3.2.3 Štědrost	52
3.2.4 Velkorysost	53
3.2.5 Velkomyslnost	54
3.2.6 Zdravá ctižádost.....	55
3.2.7 Mírnost, klidnost.....	56
3.2.8 Pravdivost	56
3.2.9 Vtipnost, humor	57

3.2.10	Přívětivost.....	58
3.2.11	Spravedlnost	59
3.3	Etika a polis	61
Závěr.....		63
Seznam použitých pramenů a literatury		65

Úvod

Etika a s ní spojený morální život provází lidskou existenci už od nepaměti. I v současné době se etickými problémy stále zabýváme. Na vybraných autorech si ukážeme, co to vlastně ctnost je, jak je spojena se společenstvím, co etika ctnosti obnáší, jak se projevuje v životě a propojení ctností s úsilím o štěstí.

Zaměřím se především na přístup etiky ctnosti u Platóna a Aristotela a jejich dílo. Rozsah práce vede k zúžení popisu etiky ctnosti v jejím zrodu, tedy době antiky, ačkoliv se významně rozvíjela i ve 20. století. Nejprve se budu zabývat etikou ctnosti obecně, vším, co k ní náleží a je s ní spojené. Pokusím se definovat pojmy, které s ctnostným životem nevyhnutelně souvisí, jako jsou blaženost, rozumnost a dobro. Stěžejní díla těchto autorů, Platónova Ústava a Aristotelova Etika Níkomachova, pojednávající o ctnostech, jsou ústředními zdroji mé práce. Pro lepší porozumění a přiblížení problematiky, využívám také mínění jiných autorů z dalších zdrojů. V podrobnějším zobrazení zjistíme, že se názory těchto autorů v některých bodech shodují a v některých se rozcházejí. Krátce se také zmiňuji o tom, jakého schématického rozdělení využili pro znázornění ctností a jejich spojení s životem v tehdejší společnosti a od koho i z jakého důvodu byly konkrétní ctnosti očekávány.

Na závěr se pokusím odpovědět na výše uvedené otázky, a jestli je pojetí ctnosti prospěšné a významné pro současnou společnost. Naznačím, jaký význam má rozumnost a míru jejího vlivu na ctnostný život. Zda se navzájem ovlivňuje fungování celé obce s životem jedince. Zda je stále účelem dobrého mravního života, posouvat naši společnost neustále kupředu a ovlivňovat naše jednání i jednání následující generace, nás přivede ke společné úvaze o důležitosti ctnostného života a jeho vlivu na současnou společnost.

1 Etika obecně

Morálka je nejspíše stará jako samo lidstvo, nic a nikdo se tímto postojem před člověkem nezabýval. Naproti tomu etika, věda o morálce, která zkoumá mravní vědomí a chování člověka je poměrně mladá vědní disciplína. Její vznik datujeme do období starověkého Řecka. Za jejího zakladatele je považován Aristoteles, neboť se jako první pokusil vysvětlit etické problémy své doby a analyzovat formy mravních postojů. Hlavní otázkou v oblasti etiky je „Jak se má člověk správně chovat? Jak má dobře žít?“

Filozoficko etické myšlení a jeho počátky se objevují už v 6. a 5. století př. n. l. v indické a čínské filozofii.¹ V kulturách všech národů se nacházejí spisy, které pojednávaly o otázkách morálky, morálních normách, příkazech a zákazech. Toto období je nazýváno předteoretickým obdobím vývoje etiky. Ve vyspělých částech světa lidé cítili potřebu zabývat se morálkou a zaznamenat tehdejší poznatky a zkušenosti do písemné podoby, aby mohla sloužit nebo pomoci dalším generacím.² Mezi jednotlivými obdobími, lidskou minulostí a současností, je rozdíl mnoha let, přesto lidstvo řeší skoro stejné morální problémy. Jde hlavně o konflikt mezi dobrem a zlem, láskou a nenávisť, radostí a bolestí, štěstím a neštěstím. I když se mění myšlenky lidí, jejich nahlížení na svět, dochází k rozvoji vědy a techniky, tak podstata těchto konfliktů tedy zůstává přibližně stejná.

Pro etické teorie minulosti je typické preferovat to, co by mělo být na úkor toho, co je. Všichni etici se vždy pokoušeli o formulování jakého si morálního a mravního ideálu, který se pokoušeli najít. Mnohdy nebyl tento ideál součástí každodenního života ve společnosti. Etika v průběhu dějin vždy formulovala a nastolovala ideál mravní dokonalosti, o který mělo lidstvo usilovat a řídit se i dodržovat podmínky, které by k jeho dosažení vedly. Dokonalost byla často ztotožňována s poznáním a ne s reálným životem společnosti a jedince. Nicméně toto chování a neustálé hledání mravního ideálu vedlo k tomu, že si lidé uvědomovali svou morální nedokonalost a celý svět tudíž začali považovat za hříšný a plný zla.³

---

¹ *Filozofický slovník a...n*, heslo „etika“, s. 163-165.

² *Filozofický slovník*, heslo „etika“, s. 130.

³ GLUCHMAN, Vasil. Etika v dějinách a současnosti. In: *Dějiny etiky 1*, s. 5-6.

Bylo by pošetilé hledat řešení našich současných problémů v etických dějinách, my se nimi můžeme nechat pouze inspirovat. Každá doba sebou totiž přináší jiné okolnosti, kterým je člověk nucen se přizpůsobovat. Etika se vždy vyvíjela a stále se vyvíjí. V dějinách se na etiku nahlíželo různými způsoby. V antickém Řecku kromě Platóna a Aristotela upínal svou pozornost i Démokritos na etické otázky. Své mravní ideje vyvozoval z lidské přirozenosti a podstatu štěstí viděl právě v dobrém pocitu člověka a v dobré mysli. Předpoklad štěstí a šťastného života viděl v přátelství, lásce k bližnímu, ve střídmosti, moudrosti a snaze být obecně prospěšný a uspokojovat zájmy všech svobodných občanů.⁴ Teorii ctností rozpracoval Platón a po něm jako první systematik Aristoteles.⁵ Etika ctností je v současné době jedním ze tří hlavních přístupů v normativní etice. Zpočátku může být chápána, že klade důraz na ctnosti a morální povahu, místo toho aby zdůrazňovala povinnosti nebo pravidla a následky lidského jednání. Příkladem může být, když má někdo někomu v nouzi pomoci. Užitek jednotlivce bude poukazovat na blaho plynoucí z poskytnutí pomoci a zároveň na to že bylo postupováno v souladu s morálními pravidly.⁶

V posledních desítkách let se etiky ctností navracely k problému morálního charakteru a to tak, že hlavní otázka je „Jak má člověk žít?“ a nikoli „Jak má konat?“ Je těžké určit co je podstatou morálního charakteru a zároveň, zda je dostatečným motivem k nějakému činu, anebo jsou i nějaké jiné činitele, ovlivňující naše chování. Mnozí se dopouštějí chyby tím, že zcela opomíjejí podmínky, v jakých člověk žije a které utváří jeho charakter.⁷ Zdá se, že naše chování se řídí emocionálními a osobními názory, nevíme však, zda jsou správné, protože etické smýšlení je rozmanité a máme nedostatek morálního citění. K tomuto přispívá také absence argumentů, jak člověka přesvědčit, aby změnil své chování ve prospěch morálky.⁸ Vyřešení principiální otázky, jaké volit cíle svého života a jakým způsobem jich dosáhnout, jsou složité. Nedojdeme k jednoznačnému závěru. Pokud se jedinec dobrovolně rozhodne k nějakému řešení, a předpokládá, že povede k jeho šťastnému životu, zjistí však, že toto jeho rozhodnutí nepřispívá k jeho naplnění, dochází ke stagnaci. Začne se rozmýšlet, argumentovat a hledá novou cestu, nebo pochybuje

⁴ *Filozofický slovník a...n*, heslo „etika“, s. 165.

⁵ SMREKOVÁ, Dagmar a Zuzana PALOVIČOVÁ. *Dobro a cnost*, s. 7.

⁶ HURSTHOUSE, Rosalind. Virtue Ethics. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online].

⁷ PALOVIČOVÁ, Zuzana. Etika ctností a problém morálního charakteru. In: *Filozofia*, s. 75.

⁸ PALOVIČOVÁ, Zuzana. Inšpirativnosť a limity neoaristotelovskej etiky. In: *Filozofia*, s. 637.

a z nějakého důvodu setrvává v tomto stavu. Co je v tomto případě správné? Dotyčný se ocitá v situaci, kdy mu je umožněno ve svém hledání dosáhnout vytyčeného, ale mravní charakter to nedovoluje. Nastává tedy dilema, co si zvolit.⁹

Současné přístupy k ctnosti jako k jednomu z pojmů morální filozofie se velmi liší, proto se o nich uvažuje jako o teoriích ctnosti. Jde o zpětné navrácení se k pojmu, který byl formulován v aristotelské tradici. Smyslem toho je rozvíjení tohoto typu etiky a zároveň nahlížení na tradiční pojmy nově a neotřele. I když je etika pouze vědní disciplínou, a ne vědou jako takovou, neboť nemá racionálně vědecký základ. Etika nepracuje s žádnými substancemi, které by bylo možné změřit. Nelze tedy přesně určit míru štěstí, neštěstí, bolesti, lásky nebo blaženosti.¹⁰

1.1 Ctnost (areté)

Už ve starověkém Řecku měli obecně uznávaný soubor ctností. Do něhož patřilo přátelství, statečnost, uměřenost, moudrost, spravedlnost, vědění a mnoho dalších. Nejprve je nutné si vysvětlit, co to vlastně je ctnost, jak ji můžeme vymezit a popsat. Ctnost se rovná dovednosti a znamená zručnost, snadnost a náchylnost k provedení určitého jednání přiměřeného člověku.¹¹ Dle autorky Hursrhousové je to charakterový znak, vlastnost, tedy něco, co je dobře a trvale zakotveno v člověku a nedá se změnit žádným způsobem.¹² Charakter, dělá člověka dobrého, právě díky tomu, že mu pomáhá správně se rozhodovat a konat. Především pozitivní dispozice charakteru, které usměřňují osoby k činům, jež jsou morální. Dobra lze dosáhnout pouze aktivním způsobem a pouhé ctnosti k tomu nestačí. Člověk má přirozené předpoklady pro to, stát se dobrým. Od přírody má dané, vrozené vlastnosti, které se snaží co nejlépe využít a svým chováním dospět k bytí ctnostným.¹³

Většina ctností má svůj vlastní protiklad. Například statečnost zbabělost, chytrost hloupost, pravdivost lhaní a spravedlnost nespravedlnost. Jedincům lze přiřknout takovou vlastnost, podle které koná. Ctnost se tedy chápe jako charakterová

---

⁹ PENCE, Greg. Virtue theory. In: SINGER, Peter. (ed.) *A companion to ethics*, s. 249.

¹⁰ SMREKOVÁ, Dagmar a Zuzana PALOVIČOVÁ. *Dobro a cnost'*, s. 8.

¹¹ *Filosofický slovník*, heslo „ctnost“, s. 89-90.

¹² HURSTHOUSE, Rosalind. Virtue Ethics. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online].

¹³ SMREKOVÁ, Dagmar a Zuzana PALOVIČOVÁ. *Dobro a cnost'*, s. 13.

dispozice jednat dobře. Poznáme to až praxí. Ale pravdomluvný člověk jím zůstává, i když mlčí. K ctnosti můžeme mít vrozený předpoklad, který se rozvíjí zvykem nebo výchovou. Podmínkou získání ctností je tedy možnost změny chování přivyknutím, učením, nebo výchovou. I přesto si nelze navyknout na takové chování, které je v rozporu s naší přirozeností.¹⁴ U athénskému člověka bylo běžné, že mu ctnosti poskytovaly normy, jak by se měl chovat, aby se choval správně.¹⁵ Ctnosti tedy napomáhaly k tomu, aby se jedinec mohla stát dobrým člověkem. Pokud tedy tyto ctnosti praktikoval, dosáhl dobrého, šťastného a zdařilého života.

Každá jednotlivá ctnost, kterou člověk má, nečiní dobrého pouze jeho, ale také dělá dobrým jeho výkon (ergon). Ctností je tedy to, co je vlastní výkonu. Za lidskou ctnost považujeme zdatnost duše, což je trvalý stav, kdy je člověk dobrým sám o sobě, i jeho výkon.¹⁶ Takové výkony jsou hodné chvály a napodobování, neboť každý by se měl co nejvíce snažit o to být dobrý. Vše na světě je zde z nějakého důvodu, má to určitou hodnotu, něco menší, něco zase větší. Lidé nejsou výjimkou, jejich hodnota se odvozuje od toho, jaké a kolik ctností má. Člověk oplývající ctnostmi, se je pochopitelně snaží využít ve svém životě, a tím dosáhnout vysněného vydařeného a spokojeného života.

1.2 Blaženost (eudaimonia)

Blaženost je jedním z klíčových pojmů starověké řecké morální filozofie, protože na základě způsobu dosažení blaženosti lze definovat a získat různé ctnosti, které se stávají hlavním charakteristickým nositelem etiky ctností. Právě proto, že jejím přispěním dosáhneme blaženosti, je nutné ctnosti zdokonalovat. Nejčastěji toto slovo překládáme jako štěstí, vzkvétání, nebo blahobyt. Je nezbytné zdůraznit, že blaženosti může dosáhnout pouze rozumný člověk. Určit stupeň svého štěstí mohou pouze já sama za svoji osobu. Zároveň se v celkovém pojetí štěstí mohou mýlit, neboť každý má na blaženost jiný názor, ale každý o ni usiluje. Obvyklé verze etiky ctností souhlasí, že pro blaženost je nezbytné žít život v souladu s ctnostmi.

---

¹⁴ SMREKOVÁ, Dagmar a Zuzana PALOVIČOVÁ. *Dobro a cnost'*, s. 13-14.

¹⁵ MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctností*, s. 158.

¹⁶ ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*, 1106a17-1106a22. dále: EN

Upřednostňováním fyzického potěšení a hromadění kapitálu, je na základě etických ctností život považovaný za zbytečný.¹⁷

K vysvětlení samotného pojmu využívám filozofický slovník, kde se píše, že: „*Blaženost je poslední, konečný cíl a nejvyšší dobro člověka, které vytváří jeho vlastní smysl života.*“¹⁸ Blaženost není prostředkem k dosažení našich cílů, ale sama je tímto cílem. Být blažený tedy znamená vést spokojený a úspěšný život a mít užitek z toho co děláme. Záleží tedy na našem rozhodnutí, kam náš život budeme chtít směřovat, jakou cestou se vydáme a jak našimi činnostmi k dosažení blaženosti přispějeme.

Platón tvrdí, že pro dosažení blaženosti je sice nezbytná, ale dostačující pouze ctnost. Naproti tomu Aristotelés zastává názor, že ctnost je také nezbytná, ale nedostačující, neboť pro dosažení štěstí potřebujeme i vnější věci. Etika Níkomachova začíná slovy „*Každé umění, každá věda, podobně i praktické jednání a záměr směřuje, jak se zdá, k nějakému dobru; proto bylo správně vyjádřeno, že dobro jest to, k čemu všechno směřuje.*“¹⁹ Ostatně to je i motivací našeho jednání. Člověk koná většinou za nějakým účelem, aby se někam posunul, a to čeho chce dosáhnout je právě nejvyšší dobro. Pokud je nějaký cíl, našeho konání, pro který dané věci děláme, musí někdy nastat konec, jinak by bylo naše počínání marné.²⁰ Úkolem člověka je tedy činnost duše, která musí být ve shodě s rozumem a tím se stává lidským dobrem z hlediska zdatnosti v celém životě.²¹ Lidé, kteří si neváží věcí, kterých dosáhli, postupují od jedné žádosti k další, a tak až do nekonečna.²² Největším vnějším dobrem je čest, protože tu prokazujeme bohu. Touto ctností oplývá pouze opravdu velkomyslný člověk.²³ Pokud to mám shrnout, tak všichni lidé chtějí být šťastni, aby mohli o svém životě říci, že byl zdařilý.²⁴

---

¹⁷ HURSTHOUSE, Rosalind. Virtue Ethics. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online].

¹⁸ *Filosofický slovník*, heslo „dobro“, s. 78.

¹⁹ EN, 1094a.

²⁰ EN, 1094a15-25.

²¹ EN, 1097b21-1098a20.

²² SPAEMANN, Robert. *Štěstí a vůle k dobru*, s. 29.

²³ EN, 1123b20.

²⁴ SPAEMANN, Robert. *Štěstí a vůle k dobru*, s. 17.

1.3 Praktická moudrost (fronésis)

Ctnostný člověk by neměl postrádat rozumnost (praktická moudrost). Ctnost je totiž chápána jako mravní stav spojený se správným úsudkem a ten může člověk provést, právě když touto rozumností oplývá. Jinak řečeno, ctnosti s úsudkem tvoří jednotu. Rozumnost je typ praktického poznání, který lidem napomáhá rozlišit, co je z morálního hlediska špatné a co je naopak dobré.²⁵ Člověk by měl být tedy schopen odhadnout, usoudit, co je správné a co ne. Když bude například jedinec s ctností pravdomluvnosti lhát, bude si zcela jistě uvědomovat, že dělá něco morálně špatného. Při použití nebo spoléhání se na načasovanou motivaci, kterou Aristoteles nazývá „přirozenou ctnost“, musíme posoudit danou situaci ne na základě moderního pojetí a vědeckých debat, ale na základě praktické moudrosti. Tím co je morálně dobré, jinak chápe dítě, dospívající a dospělý. Dobrý úmysl a chápání toho, co je prospěšné a co škodlivé, dostatek znalostí a zkušeností, nezaručuje neomylnost. Neplatí zde také to, že co jedněm vyhovuje, bude vyhovovat všem. Vzhledem k tomu, že dobré úmysly jsou záměry jednat dobře, nebo „dělat správnou věc“, můžeme říci, že praktická moudrost je znalost nebo porozumění, které umožňuje vlastníkovvi rozpoznat v jakékoliv konkrétní situaci ty rysy, které jsou morálně podstatné. Rozlišujeme dva aspekty praktické moudrosti. Jedním je, že vychází ze životních zkušeností, druhým aspektem je schopnost rozpoznat v situacích to nejdůležitější a jediné možné východisko.²⁶

Chování může být jak správné, tak i nesprávné různým způsobem. Zda je správné, nebo nikoliv lze vyvodit z pravdivých nebo mylných představ o skutečnosti. Jednání, kdy dojde k omylu, zapříčiněným neznalostí faktu, nazýváme chybou. Chyba však není to co omyl. Zatímco omyl je nepřesné poznání, tak chyba je to, že člověk nedosáhl cíle svého jednání, kvůli špatnému provedení vlastního úmyslu.²⁷ Aby k těmto chybám nedocházelo, má napomoci právě již zmíněná rozumnost.

Důležité je tedy také, umět si odpovědět na otázku proč danou věc dělám, zda je to správné z mravního hlediska. Nad věcmi je tedy dobré se nejprve rozumně

---

²⁵ SMREKOVÁ, Dagmar a Zuzana PALOVIČOVÁ. *Dobro a cnost'*, s. 14.

²⁶ HURSTHOUSE, Rosalind. Virtue Ethics. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online].

²⁷ SPAEMANN, Robert. *Štěstí a vůle k dobru*, s. 13-14.

zamyslet. Přírozenou tendencí člověka je tedy řídit se vlastními sklony.²⁸ Pojem frónésis se v přeměněné podobě přenesl až do novověkých teorií ctnosti, kde ho nahradil termín morální smysl, což je jakýsi cit pro to, co je morálně správné.²⁹ Je třeba volit správný směr, který nebude v rozporu s morálkou. Rozumnost nás navádí, jak dobře žít, protože pomocí ní správně chápeme, co je v životě užitečné, důležité a výhodné.³⁰

1.4 Dobro (agathón)

Vyložení pojmu dobra z filozofického slovníku zní: „Dobro je to, co může zdokonalit jsoucí, a proto je pro něj tím oč je třeba usilovat. Od konkrétního dobra, to je jsoucího, které je dobré, se rozlišuje dobro nebo hodnota, jako vnitřní základ dobrého bytí.“³¹ V antice je dobro velmi diskutovanou otázkou všemi filozofy. K dobru člověk směřuje, byť často ani netuší, co to je, a nemá to opak. Každý považuje za nejvyšší dobro něco jiného. Je člověku vlastní a od něho neoddělitelné.³² Většinou se jedná o kladné vlastnosti, pozitivní jednání, které našemu životu prospívá. Dobré nebo špatné jednání je posuzováno podle mravního hlediska vzhledem k životu jako celku a podle technického hlediska pak s důrazem na dosažení cílů.³³ Lidé se snaží své životy směřovat k tomu, co se jim zdá nejvíce dobré.

Podle Platóna je pravé bytí a dobro nejvyšší idea (idea dobra) se všemi jsoucny, dostupná všem bytostem, a znamená, touhu osvobodit se a poznat pravé bytí a dokonalost.³⁴ Podle Aristotela je nejvyšší dobro cílem našeho směřování, ke kterému máme nejlepší předpoklady. Tím se stává pravou blažeností, a tohoto nejvyššího účelu dosáhneme dokonalostí duše. Nejschůdnější cestu k jeho dosažení považuje osobní nasazení, nadání a trénink.³⁵ Pokud nedojdeme k cíli, který jsme si určili, znamená to, že jsme nedosáhli na nejvyšší dobro, které je tímto cílem,

---

²⁸ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filozofie*, s. 230-231.

²⁹ SMREKOVÁ, Dagmar a Zuzana PALOVIČOVÁ. *Dobro a cnost'*, s. 16.

³⁰ HURSTHOUSE, Rosalind. Virtue Ethics. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online].

³¹ *Filozofický slovník*, heslo „dobro“, s. 111.

³² SMREKOVÁ, Dagmar a Zuzana PALOVIČOVÁ. *Dobro a cnost'*, s. 12.

³³ SPAEMANN, Robert. *Štěstí a vůle k dobru*, s. 16-17.

³⁴ HLAVINKA, Pavel. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*. s. 28.

³⁵ Tamtéž, s. 32.

ale pouze jsme se k němu přiblížili.³⁶ Dobré je tedy to, co je chtěné přirozeně, prostě a pravdivě. Tohoto chtění je schopný pouze řádný člověk. Takovýto člověk je schopen ve věcech vidět pravdu a díky tomu se stává i měřítkem dobrého a krásného. Věci se jeví určitým způsobem každému člověku, pouze pak řádný člověk je schopen díky své dispozici na skutečnost nahlížet tak, jaká opravdu je.³⁷ Lidské chtění se nejčastěji vztahuje k dobru a kráse, které můžeme vidět, jelikož jsou nám interpretována světem jevů. Člověk má možnost volby.³⁸

Ne vždy platí, že to, co je nám příjemné, je zároveň i dobrým. Například obžerství. To že máme stále pocit plného žaludku, je nám jistě příjemné, ale pro náš organismus nebo i z mravního hlediska to jistě dobré není. Lidé se snaží uspokojovat své tužby a představy, díky tomu, že jsou ovlivněni vlastními žádostmi. Dochází tedy ke klamu, a proto nejsou schopni dojít k poznání pravého dobra. Jsou zaslepení mnoha podněty, ale pravé dobro jim neustále uniká, neboť spočívá v činnosti duše.

---

³⁶ EN, 1098b13-14.

³⁷ SYNEK, Stanislav. *Lidská přirozenost jako úkol člověka*, s. 85-87.

³⁸ Tamtéž, s. 88-89.

2 Platónova etika ctnosti

Platón se ctností zabývá především v jednom ze svých nejznámějších dialogů, kterým je *Ústava*. V tomto díle jsou zahrnuty jeho názory na ctnosti, nicméně i v dalších dialozích jdou nastíněny myšlenky tohoto velikána i z jiné perspektivy. Platónovy dialogy obsahují základní témata, že vědění je ctnost a k blaženosti, o kterou všichni usilují, vede ctnostný život. Za horší je považováno činění bezpráví nežli utrpení.³⁹ V dialogu *Gorgias* je tvrzení, že vědomě konané bezpráví člověka činícího nespravedlnost nejdříve trochu uspokojí, poté se však nevyhnutelně dostaví fakt, že ve výsledku mu škodí prostřednictvím jeho duše, což se může projevat třeba jako výčitky svědomí. Nejošklivější věc je nespravedlnost a veškerá vadnost duše díky tomu, že způsobuje největší bolest či škodu.⁴⁰

Ctnosti musí vycházet z našich duší, neboť podle toho, jakou máme duši, se odehrává i náš život a proto se o ni musíme náležitě stara. Pouze v duši dokážeme rozpoznat ctnostné od nectnostného. Ctnost je tedy zdraví, krása a dobrý stav duše, zatímco špatnost je nemocí a špatností.⁴¹ Díky schopnosti vědění jsme schopni se správně chovat.⁴² V dialogu *Menón* je rozlišováno vědění a správné mínění. Lidé mohou být ctnostní, i když nebudou moudří a nebudou mít schopnost vědění. Ctnosti těchto lidí mohou být založeny právě ve správném mínění.⁴³ Ctnost není pouze jednou z dobrých vlastností charakteru, ale především ctností sama o sobě. Jako všeobecný cíl individuálního i společenského života souvisí se štěstím a dobrým životem. Největší ctností nazývá dobrost, kterou ztotožňuje se základními ctnostmi.⁴⁴

Platón se snaží dokázat nadčasovou a na těle nezávislou existenci duše filozofickou argumentací. Duše je podle něho spojnicí mezi fyzickým světem tělesných jsoucen a nadmyslovým světem idejí. Duše je ve fyzickém světě za trest kvůli nedostatečně ctnostně vedenému životu. Převtělování, kterého je duše schopná, má za důsledek to, že je duše logicky starší než tělo a proto mu má vládnout. Lidská duše se skládá ze tří částí. První je část žádostivá (epithymétikon) se sídlem v játrech, která zodpovídá

---

³⁹ SUVÁK, Vladislav. Platón: Zdatnost' a dobro. In: *Dějiny etiky 1*, s. 98.

⁴⁰ PLATÓN. *Gorgias*, 477a-477e.

⁴¹ PLATÓN. *Ústava*, 444e.

⁴² SUVÁK, Vladislav. Platón: Zdatnost' a dobro. In: *Dějiny etiky 1*, s. 103.

⁴³ PLATÓN. *Menón*, 96e-99c.

⁴⁴ JIRSA, Jakub, Karel THEIN a Jakub JINEK. *Obec a duše*, s. 259-263.

za naše touhy a nálady řízené libostí. Pokud je žádostivost řízena rozumovou částí duše, promění se na ctnost uměřenosti (sufrosyné). Druhou je vznětlivá část (thymoeides) s centrem v srdci, projevující se hněvem strachem či zoufalstvím. Pomocí rozumové části duše se transformuje ve ctnost statečnosti (andreia). Tyto dvě části náleží do hmotného světa a spolu se smrtí zanikají. Pro poslední část duše to nicméně neplatí, ta je nesmrtelná. Jedná se o část rozumovou (logistikon) se sídlem v hlavě, která by navíc měla řídit zbylé části duše. Projevuje se jako ctnost moudrosti (sofia). Pokud má jedinec tyto tři ctnosti a chová se podle nich, je schopen i poslední, čtvrté ctnosti, kterou je spravedlnost (dikaiosyné).⁴⁵ Platón tedy uznává čtyři ctnosti (statečnost, uměřenost, moudrost, spravedlnost), u kterých je třeba si říci, co mají společného. Tyto ctnosti mají v Ústavě různé definice, nejsou totožné, a je tedy velmi obtížné určit, co je spojuje.⁴⁶ Ctnosti jsou různé části jednoho celku a jsou si nepodobné.⁴⁷ Každá ctnost se vyznačuje i jinými charakterovými vlastnostmi.

Eudaimonia je cílem našeho konání, jejímž vzorem je připodobnění bohu (homoiósis theói), což je zároveň klíčovým tématem Platónovy eudaimonické etiky. Připodobnění bohu určuje, co vlastně šťastný život je. Naznačuje nám, jak bychom měli žít, pokud chceme žít dobře a šťastně. Jedná se o naplnění našeho lidského života, kdy se snažíme dosáhnout co možná nejlepšího přirozeného stavu. Znamená to stát se spravedlivým a zbožným na základě rozumnosti, dále také poznat sám sebe a nemyslet si o sobě něco, co není pravdivé. Morální ctnosti jsou rozvíjeny moudrostí a dalšími intelektuálními ctnostmi. Morální ctnosti bezesporu patří k šťastnému lidskému životu, zatímco ctnosti intelektuální určují osud duše v posmrtném životě. Člověk musí žít spravedlivý, ctnostný život, aby byl šťastný, to je zároveň i tím nejlepším možným způsobem života.⁴⁸

---

⁴⁵ HLAVINKA, Pavel. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*. s. 26-28.

⁴⁶ DEVEREAUX, D. Jednota ctností. In: *Rozum, ctnosti a duše*, s. 86.

⁴⁷ PLATÓN. *Protágoras*, 329c2-330b6.

⁴⁸ JIRSA, Jakub. Připodobnění bohu a eudaimoniá: náčrt etiky a morálky v platónových dialogích. In: *Vita aktiva vita contemolativa*. s. 159-165.

2.1 Statečnost

Platón uznává statečnost (*andraia*) jako jednu ze ctností ve třetí a čtvrté knize Etiky Níkomachovy. Náleží strážcům, jinak řečeno vojákům. Jsou to právě oni, kdo zodpovídají za bezpečnost v celé společnosti i mimo ni vůči vnějším i vnitřním nepřátelům, aby nedocházelo k tvorbě zla.⁴⁹ V předchozí kapitole jsem psala o tom, že tato ctnost vzniká rozumovým korigováním vznětlivosti. Dobrý strážce musí být schopen ovládat svou vznětlivost a zároveň poslouchat autoritu, kterou je vládce.⁵⁰ V případě hrůz i rozkoší odolává a zachovává svou ryzost, stává se nejprospěšnějším jak sobě, tak obci.⁵¹ Zároveň by se neměl bát smrti a měl by být ochoten riskovat vlastní život za životy a blaho ostatních.⁵²

Strážci nesmějí mít soukromé jmění, musí dostat správnou výchovu, aby se chovali správně mezi sebou i k ostatním. Vedle výchovy však potřebují obydlí a jiné statky k pokrytí svých životních potřeb, které jim mají být poskytovány od ostatních občanů jako mzda za strážní službu a to na rok tolik, aby jim ani nepřebývalo, ani neměli málo. Mají společné obydlí a žijí pospolitě. Nesmí také vlastnit žádné cenné věci, zlato a stříbro nepotřebují, neboť jsou příčinou zkázy. Bohatství je může negativně ovlivňovat, stali by se sobeckými a chamtivými. Platón tvrdí, že pokud budou vlastnit půdu, domy a peníze, stanou se ze strážců hospodáři a rolníci, navzájem se stanou nepřáteli a octnou se sami i ostatní občané na pokraji záhuby. Z tohoto důvodu lze toto považovat za zákonnou normu.⁵³

U nejstatečnějších vojáků se očekává mnoho potomků, kteří budou po otcích stejně stateční. I když nemohou zakládat rodiny, mají volný přístup k společným ženám. Podléhají společné státní výchově a výcviku.⁵⁴ Po celý život se musí vzdělávat v musice i gymnastice, neboť tvrdí, že dokonalost těla neznamená zároveň dokonalost duše, nýbrž naopak, že dobrá duše svou dokonalostí činí tělo co možná nejlepším. Klade důraz například i na správnou výživu a stravovací návyky a varuje před opilstvím, protože otupuje smysly. Vše shrnuje v jedné větě, že jednoduchost

---

⁴⁹ PLATÓN. *Ústava*, 373b-373e.

⁵⁰ Tamtéž, 376c.

⁵¹ Tamtéž, 413c-414b.

⁵² Tamtéž, 387c-387d.

⁵³ Tamtéž, 416a-417b.

⁵⁴ HLAVINKA, Pavel. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*. s. 30.

musiky působí v duších rozumnost, jednoduchost gymnastiky působí v tělech zdraví.⁵⁵ Jako nástroj k potlačení nežádoucích projevů zla je potřeba právě statečnost k dosažení dobra. K tomuto nás dovede osobnost strážce, která je cíleně vedená, ať už výchovou, způsobem života, chováním i tělesnou a duševní stránkou k jeho zajištění.

2.2 Uměřenost

Uměřenost (sofrosyné) je další Platónovou ctností, která vede lásku a radost ke skutečnému, jednomu dobru. Za hlavní skupinu, jejíž ctnostný život se hlavně realizuje umírněností, jež zde vystupuje jako důsledek žádostivosti, považuje řemeslníky, obchodníky a zemědělce. Řemeslníci konají vlastně pod vlivem žádostivosti, kterou usměřňují pomocí rozumu.⁵⁶

Uměřenost harmonizuje člověka, nastoluje mu jakýsi řád a nutí ho k sebeovládání v rozkoších a žádostech. Smysl umírněnosti nebo uměřenosti spočívá v tom, že každý člověk má v sobě po stránce duševní jednak něco lepšího a zároveň cosi horšího, a kdykoli to lepší svou přirozenou povahou vládne a vítězí nad tím horším, cítí se člověk silnějším a chvályhodnějším. Na druhou stranu kdykoli však horší vlastnosti vládnu a vítězí nad těmi lepšími, většinou působením špatné výchovy, bývá urážlivě nazýván bezuzdným a nevázaným slabochem. Platón odmítá nezahrnout mezi ctnosti uměřenost a heslo „silnější sám sebe“ bere za významný povahový rys člověka.⁵⁷

Platón tvrdí, že umírněnost je na rozdíl od statečnosti a moudrosti zastoupena skrze celou obec u nejslabších i nejsilnějších v dokonalém sladění. Statečnost a moudrost je však každá zastoupena v jiné části obce a činí jednu část moudrou a druhou část statečnou. Můžeme říci, že uměřenost působí harmonicky ovlivněna rozumem, nebo silou, nebo čímkoli jiným podobným na člověka a dělá ho přirozeně lepším, nebo přirozeně horším. Dále tvrdí, že pouze u malého počtu lidí, nejlépe založených a vychovaných najdeme zásluhou účasti rozumu a správného mínění a uvažování

---

⁵⁵ PLATÓN. *Ústava*, 403c-404e.

⁵⁶ HLAVINKA, Pavel. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*. s. 30.

⁵⁷ PLATÓN. *Ústava*, 430e-431b.

jednoduché, uměřené žádosti a city. Naopak četné žádosti, rozkoše a strasti najdeme u nižší mravně chatrné masy.⁵⁸

Třída řemeslníků, obchodníků a zemědělců má na starosti materiální zabezpečení obce. Výrobu, rozvoz zboží, které vyrobí, nebo sami vypěstují.⁵⁹ Jsou jakýmsi hlavním pilířem, bez kterého by se zbylé třídy neobešly. Je to zároveň třída nejpočetnější a to především díky tomu, že jako jediná může zakládat rodiny. Další privilegium, kterého se jim dostává, je povolení vlastnit peníze a svobodně s nimi nakládat. Ostatní, jak jsem již uvedla v předchozích kapitolách, nemohou vlastnit peníze a soukromý majetek, ale pouze prostředky nutné k jejich základní obživě a spotřebě.

2.3 Moudrost

Další ze ctností, které uvádí Platón v rámci přirovnání na obec je moudrost (sofia). Je zajímavé, že ani jednu dosud zmiňovanou ctnost nepokládá za hlavní nebo vedlejší, ale klade je na roveň, neboť každá z těchto ctností má nezastupitelné postavení na vliv a vývoj života skupin ve společnosti, které také zároveň jednotlivé ctnosti vymezují. Autor tvrdí, že ne z nevědomosti ale z vědění vznikají dobré myšlenky, které tvoří základ rozvážnosti a tím vlastně moudrosti a klade důraz na rozmanitost vědomostí. Říká, že odborné vědění, zaměřené na určitý obor, samo o sobě nezaručí prosperitu uvnitř i vně obce.⁶⁰

Aby se společnosti obce žilo co nejlépe, musí toto vědění, neboli moudrost vycházet z vládnoucí, nejmenší třídy, v tomto případě z třídy vládců. Dokonalý vládce by měl mít v souladu s přírodou ušlechtilé myšlenky, potřebuje velké umění řeči, má být prozíravý a rozvážný.⁶¹ Při rozhodování o některých jednotlivých potřebách jedinců, musí dbát na to, zda a jak ovlivní život a způsob fungování a prosperitu obce jako celku i ve vztahu k ostatním obcím. Z tohoto důvodu musí být tedy obec vedena tím, kdo nepodléhá tělesným vášním, je schopen vidět ideu spravedlnosti a hájit svá stanoviska. Pouze takový člověk může dosáhnout blaženosti a dobra pro celou

---

⁵⁸ PLATÓN. *Ústava*, 431c-d.

⁵⁹ HLAVINKA, Pavel. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*. s. 30.

⁶⁰ PLATÓN. *Ústava*, 428b-d.

⁶¹ Tamtéž, 414c.

obec a vytvořit podmínky pro spokojený život občanů a jejich výchovu. Moudrý vladař se pak musí snažit udržovat soulad mezi statečnými a uměřenými tím, že jim vštípí správný úsudek o tom, co je dobré a spravedlivé.⁶² Tím se bude starat i o harmonickou vyváženost všech struktur obce.

Autor se zabývá i otázkou pochybení. Všichni lidé, ať už dělají cokoli, dříve nebo později udělají ve svém konání chybu. Chybovat je totiž lidské a ani vládcové nejsou výjimkou. Nikdo, nikde a nikdy nemůže zaručit, že i vládci se nezmýlí. Co stojí za tím, že lidé chybují, i když se ze všech sil snaží této odchylce od normy vyvarovat? Platón jako příčinu selhání udává nedostatečnou míru vědění a zastává názor, jestliže je někdo ve svém oboru odborníkem, zná sféru svého řemesla, práce dokonale, nemůže se zmýlit.⁶³ V běžné praxi se nám toto pravidlo potvrzuje. Čím více o věcech víme, tím lépe je umíme ovládat a používat přínosným způsobem pro náš život.

Platón za moudrého považoval každého, kdo byl vzdělaný, schopný rozeznat, co je krásné a dobré. Tento svůj názor praktikoval ve skutečném životě a zlým věcem se vyhýbal. Ideálem vzdělaného člověka, jehož vrozeným povahovým rysem by měla být snaha o poznání a dosažení moudrosti a který je zároveň předurčen stát se vládcem je filozof, a pokud se tak nestane a nedojde ke spojení politické moci a filozofie, nenastane v soukromém ani veřejném životě víra v tyto stanoviska a nevznikne spolenectví s tím, že ostatní nebudou následovat svého vůdce.⁶⁴

Na otázku, zda je lepší stát se filozofem, nebo politikem odpovídá jednoznačně, že filozofem. Cílem každého konání je totiž dobro, pro které se zároveň veškeré věci dělají a ne naopak. Chováme se určitým způsobem, jelikož je takovéto chování dobré a ne kvůli tomu, že je příjemné.⁶⁵ Od člověka, který je aktivní v politice se očekává prosazování blaha obce a ne dobrého pouze pro sebe samotného. Nutností je potlačit touhu po sebeprosazení, potlačení vlastní vůle, své touhy a přání.⁶⁶

---

⁶² PLATÓN. *Ústava*, 309c1-310a5.

⁶³ Tamtéž, 340e.

⁶⁴ Tamtéž, 473d-474c.

⁶⁵ PLATÓN. *Gorgias*, 499e-500a.

⁶⁶ HLAVINKA, Pavel. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*. s. 29.

2.4 Spravedlnost

Pokud člověk žije podle tří předchozích ctností, je schopen i ctnosti čtvrté, kterou je spravedlnost (dikaiosyné). Nejprve se v krátkosti vraťme k pojmům statečnost, uměřenost, moudrost. Vládce, pečuje o celou duši a má být ovlivňován především rozumem. Přijímá a prosazuje stanovy nebo řády s vědomím, že prospívá nejen každé z vrstev, ale zároveň z nich složenému celku. Za statečného jedince považuje každého, když jeho emoční cítění při prožívání utrpení nebo naopak blaženosti zůstává nadále řízeno rozumem a on je z tohoto důvodu schopen správně rozhodnout, co je nebezpečné a co ne. Ve větší míře zůstává však pod vlivem vznětlivosti, kterou je nutné usměrňovat již od mládí ukázněnou výchovou, výcvikem a vést k podpoře a pomoci moudrým ve prospěch duše i těla, kdy jeden by dával rady, druhý by bojoval a svou statečností prosazoval jeho ideje. A poslední uměřenost je charakterizována tím, že autor tvrdí, že řídicí část i části řízené uznávají, že rozumové složce náleží vláda a nebouří se proti ní. Dychtivost zaujímá největší část duše a je potřeba dbát na to, aby dokázala ovládat, nejvíce se projevující přirozené žádosti tzv. tělesné rozkoše a zabránila jim ovládnout a rozvrátit řády a zajistit soulad těchto složek. Každý z nás bude spravedlivý, pokud každý ze tří stavů bude provádět to co má, a jednotlivé složky budou činit věci v souladu. Toto platí jak pro celou obec, tak pro jednotlivce.⁶⁷

Platón se spravedlností zabývá již v knize první, kde se snaží vysvětlit co to vlastně spravedlnost je a jak na ni nahlížet. Vezměme si například autorovu reflexi, že „Spravedlivé není nic jiného, než co je silnějšímu prospěšné.“ Vysvětlíme si to podobně jako autor na základě polemiky. V každém typu zřízení je vládnoucí vrstva, vláda, která má moc. Ta přijímá a kodifikuje zákony ve svůj prospěch a vyhlašuje, že jsou spravedlivé nejen pro ně samé, ale i pro ostatní. Kdo tato ustanovení nedodržuje, je podle práva potrestán. Je obviněn z protizákonného a nespravedlivého jednání. Z toho vyvozujeme, že prospěch právě vládnoucí strany je všeobecně platným, to znamená, že ve všech obcích je ta samá spravedlnost, totiž prospěch silnějšího.⁶⁸ Diskuse nastává v případě, kdy si položíme otázku, zda jsou

---

⁶⁷ PLATÓN. *Ústava*, 441e-442d.

⁶⁸ Tamtéž, 337c-339b.

vládcové v jednotlivých obcích neomylní a při pochybení mohou navrhnout zákon nesprávný, sobě neprospěšný. Cokoliv však vládci uzákonili, musí se respektovat, aby se dosáhlo spravedlnosti. Z toho tedy vyplývá, že vládcové nařizují někdy věci sobě škodlivé, ale i přesto je dodržování těchto zákonů spravedlivé.⁶⁹

Dalším bodem spravedlnosti je spravedlnost pravdivost a správné vrácení, co kdo přijal, spravedlivé je dávat každému, co mu náleží, co jsme mu dlužni ve smyslu toho, že přátelé přátelům jsou dlužni činit něco dobrého, zlého však nic. A jak je to u nepřátel, dlužíme jim něco zlého? Znamená tedy spravedlnost činiti přátelům dobře a nepřátelům zle? Je přirozené, že když někdo pokládá někoho za spravedlivého a dobrého, toho miluje, zatímco někoho špatného nenávidí, nedochází pak k omylům a mnozí řádní nebo dobří se zdají nepřáteli a špatní přáteli? Je pak spravedlivé špatným prospívat a dobrým škodit? Pro mnohé lidi, kteří se tedy zmýlili, to bude mít za následek, že pro ně bude jen spravedlivé škodit přátelům – mají totiž za přátele lidi špatné. Diskuzí jsme tedy přišli k tomu, že přítelem je ten, kdo se zdá a zároveň je řádný. Ten však kdo se zdá být řádným, ale není, už není přítelem. Když tedy správně doplníme původní definici, že spravedlivé je příteli dobře činit a nepříteli zle, musíme to doplnit o to, že spravedlivé je dobře činit dobrému příteli a škodit špatnému nepříteli. Je tedy spravedlivé vůbec někomu na světě škodit, a pokud jim přece škodíme, stávají se lepšími či horšími? Ze zkušenosti však víme, že se stávají i dobré lidské vlastnosti horšími, když se jim škodí. Tak jako tak není tedy moudré nikde a nikdy někomu škodit.⁷⁰

Dalším úhlem pohledu je otázka spravedlnosti z hlediska jednotlivého člověka nebo celé obce. Je obec více než jednatel a je v obci více spravedlnosti a lépe ji poznáme v porovnání s jedinci? Důvodem vzniku obce je, že máme mnoho potřeb a nikdo z nás není soběstačný, proto se shromáždí více společníků na jednom místě. Dalším vývojem vzniká výměna, obchod, tím trh a peníze, dále dalším vzájemným stykem práce a cena za ni, mzda. Zároveň s dalšími potřebami vznikají nová společenství, stavy a společenské vztahy, mezi něž patří také spravedlnost a nespravedlnost.⁷¹ Naproti tomu z hlediska jednotlivého člověka jde o vnitřní

---

⁶⁹ PLATÓN. *Ústava*, 339e-340d.

⁷⁰ Tamtéž, 334d-335e.

⁷¹ Tamtéž, 369b-371e.

spravedlnost ve smyslu slova „sebe a své“. Uchopí se tím vlády sám nad sebou, stane se přítelem sám sobě a ve své duši sladí všechny tři složky. Jedná podle zásad jak na veřejnosti, tak v soukromí, a ve svém moudrém uvědomění řídí své počínání spravedlivě. Za podmínky, že dojde u tří složek duše k nerovnováze, a některá její část místo aby sloužila, vládne, ač jí to nenáleží, nastává stav nespravedlnosti, nevědomosti, zbabělosti a nevázanosti, zkrátka veškeré špatnosti.⁷²

Nespravedlnost a spravedlnost v komparaci k věcem zdravým a nezdravým, zjistíme, že se nijak neliší a jedny působí na duši a druhé na tělo. Komponenty těla ve vzájemné nadřízenosti a podřízenosti ve shodě s přírodou znamená zdraví, kdežto při nemoci jeden z komponentů ovládá zbylé. To samé platí ve významu spravedlnosti a nespravedlnosti pouze ve vztahu k duši. V úhrnu můžeme konstatovat, že ctnost je zdraví, krása a dobrý stav duše, naproti tomu špatnost je nemoc, ohyzdnost a slabost.⁷³

Spravedlnost je dobro samo o sobě a i dobrem pro toho, kdo spravedlivě koná. Co je sama spravedlnost a ke kterému druhu dobra náleží? Nyní si je krátce připomeneme. Dobro, které milujeme pro ně samo, radujeme se. Pak je dobro, které máme rádi pro ně samo i pro jeho účinky, tam ho máme rádi z obou důvodů. Třetí dobro si nepřejeme pro ně samo, nýbrž pro jeho důsledek. Samozřejmě náleží k dobru, které je dobrem samo o sobě a pro jeho účinky, ve kterých má každý zalíbení.⁷⁴ Je lepší být spravedlivý, než nespravedlivý, protože spravedlivý člověk je celkově šťastnější než člověk nespravedlivý. Na otázku jaký život si zvolit a jak ho žít, si dává odpověď konkrétním a odvážnějším obrazným líčením nejlepší obce a vnitřního a vnějšího uspořádání ideálu ctností.⁷⁵

2.5 Idea dobra

V hierarchii procesu poznání stojí na nejvyšší příčce idea dobra, která nás vede k tomu, že se stáváme nejen dobrými, ale zároveň umožňuje také, abychom pomohli druhým k poznání, jak se stát ctnostným. Samotné dobro jako nejvyšší idea existuje

---

⁷² PLATÓN. *Ústava*, 443d-444b.

⁷³ Tamtéž, 444c-444e.

⁷⁴ Tamtéž, 357b-358.

⁷⁵ JIRSA, Jakub, Karel THEIN a Jakub JINEK. *Obec a duše*, s. 133.

mimo bytí, zároveň je zdrojem veškerého bytí.⁷⁶ Svět idejí i duše jsou nesmrtelné, nevznikají ani nezánikají. Duše je v těle za trest a snaží se z něho osvobodit tím, že pozná pravé bytí a dokonalost. Toto poznání jí umožní návrat do světa idejí, jejího přirozeného původního stavu.⁷⁷ Popisuje nám to podobenství o vozatajovi. Kdy vozataj představuje rozum a jeden z koní představuje vznětlivost a druhý žádostivost. Rozum se snaží koně vést a dosáhnout světa idejí, nicméně je pudy a vášněmi stahován do světa stínů.⁷⁸ V šesté a sedmé knize Ústavy přirovnání Slunce ukazuje na analogii mezi Sluncem a Dobrem a rozdíl mezi duší vzdělanou a nevzdělanou. Podobenství úsečky je matematickým obrazem čtyřech stupňů skutečnosti a podobenství jeskyně představuje výchovu, která nás vede k poznání dobra pro obec.⁷⁹

V podobenství o jeskyni popisuje skupinu lidí připoutaných řetězy v jeskyni, dívající se na stíny, reálnou skutečnost nevidí. Jeden z vězňů se otočí, opustí jeskyni, a je schopen vnímat pravou skutečnost, nicméně ho oheň oslepí. Poznává, že pravý svět venku je hodnotnější. Snaží se také ostatním ukázat pravdu. Pro ně je cesta ven nebezpečná, protože jedinec, který z jeskyně odešel, už není schopen nahlížet na svět jako oni sami.⁸⁰ Můžeme si klást otázku, zda se otočivší člověk hlédl záměrně, zda si uvědomoval, že má před sebou zkreslený obraz a toužil po poznání, byl tak moudrý, že se již nespokojil s fikcí? Uvědomil si, že pokud nahlédne a pozná pravdu, už nikdy nebude spokojen se zprostředkovaným obrazem? Ztvárňuje oheň v tomto přirovnání dvojí roli? V prvním případě zprostředkovatele pravé skutečnosti, jakýsi mezičlánek mezi jedním a druhým světem, ve druhém případě bránící poznání vnějšího světa. Přes jeho veškerou snahu ostatní přesvědčit o pravdě, zjistí, že oni sami musí dojít k poznání.

Platónovou hlavní myšlenkou bylo, aby duch vládl v životě člověka. Vlastně tvrdí, že zřetelnější zkoumání je pomocí vědění než pomocí poznatků, které jsou vysvětlovány pomocí předpokladů a na základě smyslů. Tím konstatuje, že vnímatelné vědění je myšlení, mezi míněním a rozumem, ale ne rozumění.

---

⁷⁶ SUVÁK, Vladislav. Platón: Zdatnost' a dobro. In: *Dějiny etiky 1*, s. 128.

⁷⁷ HLAVINKA, Pavel. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*. s. 28.

⁷⁸ PLATÓN. *Faidros*, 246b-255.

⁷⁹ SUVÁK, Vladislav. Platón: Zdatnost' a dobro. In: *Dějiny etiky 1*, s. 128.

⁸⁰ PLATÓN. *Ústava*, 514b-518b.

Při pomyslném vnímání je v prvním případě duše při jeho zkoumání nucená používat předpoklady, nejde k počátku a ve druhém případě jde k počátkům všeho, pomocí rozumu a dialektiky a pomocí idejí a jejich vztahů končí v ideji. Dalším podrobnějším nepoměrným rozdělením podle schopnosti duše, získáme čtyři úseky: mysl, rozum, víra, zobrazení, nápodoba. Platón rozlišuje dva druhy poznání. Vytvořil jakousi přímkou, kterou rozdělil z hlediska způsobu přístupu na viditelné a pomyslné, a z hlediska statutu poznávání na vědění a mínění. Máme různé druhy předmětů, a abychom je skutečně pochopili, musíme použít i různé druhy poznání. K první části nám přirovnává svět plný obrazů – stínů – pomyslné, druhému úseku pak přirovnává část, v které jsou originály obrazů k první části bez napodobení -viditelné. Ve třetí a čtvrté části se zamýšlí nad skutečností a napodobeninou, domnělým a zdánlivým, které nelze běžnými smysly vnímat, lze na ně nahlížet pouze myslí.⁸¹

Platón si klade otázku o podstatě dobra a vysvětluje ji tak, že každá věc má svou ideu. Věci vidíme, ale rozumem nevnímáme, naopak ideje rozumem vnímáme, ale nevidíme. Idea Dobra má stejnou funkci vůči rozumu jako slunce pro zrak. Idea Dobra dává myšlenému pravdu a člověku, který tuto pravdu pochopí, potom následně i poznání. Podle Platóna dojdeme k vědění ve světě pomyslném pomocí rozumového vnímání a ve světě viditelném pomocí zraku a viděným předmětům. Aby to v praxi fungovalo, potřebujeme další nadřazený element, tzv. ideu dobra. Idea dobra nám nedává pouze možnost viditelné věci vidět, ale zároveň v širším rozsahu nám objasňuje příčiny jejich vzniku, růstu a vývoje. V přeneseném slova smyslu jsou idea dobra a slunce síly ovládající rozumovou sféru a viditelnou sféru.⁸² V dalších úvahách přecházíme k tomu, že dobro stojí mimo smyslové poznání a rozumové chápání. Ideu nelze poznat smysly a rozumem pochopit. K poznání a popisu viděných předmětů využíváme zrak. Ten sám o sobě ke splnění své činnosti viděti a býti viděn, potřebuje další element, světlo. Jedno bez druhého je bezcenné a nemůže se nahradit a jedno je podmíněno existencí druhého.⁸³

Idea dobra není jen vrcholem všech idejí, které sjednocuje, je zároveň předmětem lásky. Platón připisuje lásce úlohu „prostředníka“, jejímž cílem je péče o sebe sama

---

⁸¹ PLATÓN. *Ústava*, 509d-511d.

⁸² Tamtéž, 508-509d.

⁸³ Tamtéž, 507c-508c.

ve smyslu instinktů a péče o svoji duši ve smyslu filozofickém. Člověk je obdařen božskou silou (Eros), která jedině může dostat duši z pozemského uvěznění do světa idejí, do oblasti pravého bytí a dobra, které jsou k dispozici všem bytostem, které po ní touží. Je to původně přirozenost touhy po dobru, kráse a pravdě.⁸⁴

2.6 Společenství a ctnost

Abychom lépe pochopili fungování ctnosti ve společnosti, použijeme metaforu. Stejně jako autor vytvoříme obraz duše, složenou ze tří částí, které jsou spolu spojeny. Část rozumová (vnitřní člověk) vládne, část vznětlivá (lev) je spojenec a poslouchá rozum, část žádostivá (mnohohlavá obluda) se snaží vystupovat proti tělu a duši a proti zákonu. Dokonalého celku dosáhneme pouze harmonií mezi těmito částmi a porušení vztahů mezi nimi vede ke zlu. Stejným způsobem popisuje i obec.⁸⁵ Dokonalá obec podle Platóna se skládá ze tří již zmíněných společenských skupin, z vládců, strážců a společné skupiny řemeslníků, obchodníků, zemědělců. Soužití těchto skupin musí být harmonické a ne v rozkolu. Rozdělení moci se dá vyjádřit asi tak, že moudrý filozof vládne, je zástupce moudrosti, strážci mu v tom svou fyzickou silou pomáhají, jsou zástupci statečnosti, a žádostivý řemeslník této moci podléhá, stává se zástupce umírněnosti.⁸⁶ Skupinu otroků považuje za nevědomé a dále ji nezačleňuje.⁸⁷

Jak vypadá etika ctnosti v obci? Etiky dosáhneme, pokud budeme mít ctnostné chování. V obci však žijí občané dobří a mírní, ale i zlí, kteří mohou zapříčinit rozdělení obce na dva tábory. Vládne zde jisté veřejné mínění, protože lidé mají různé názory a záležitosti, jakou cestou je přivedeme na správnou stranu. Zlo neodstraníme zničením nebo pokořením, ale dobromyslným způsobem v nich pěstujeme moudrost, která vede k odstranění jejich zlé povahy. Oni sami si musí uvědomit, že člověk musí být dobrý a krásný.⁸⁸ Podle Platóna je to těžké ale ne nemožné. Největším poznatkem je idea dobra a tu má ten, kdo si uvědomí, že je sám dobrý a i tak jedná. Všichni obyvatelé obce mají své určené místo,

---

⁸⁴ HLAVINKA, Pavel. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*. s. 28.

⁸⁵ PLATÓN. *Ústava*, 588c-589d.

⁸⁶ HLAVINKA, Pavel. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*. s. 30.

⁸⁷ PLATÓN. *Ústava*, 430b.

⁸⁸ Tamtéž, 470d-471b.

své poslání.⁸⁹ Jak obyvatelé dospějí ke ctnosti? Možnost svobodné volby může vést ke zlu. Už v útlém věku, jsou proto nastoleny způsoby jednání výchovou a položením základních mravních hodnot a teprve pak udělena svoboda.⁹⁰ Dobrým občanem se staneme, když si uvědomíme, co je morální dobro s pomocí rozvoje charakteru a poznání své duše, které vedou na vrchol, tj. filozofie.⁹¹ Platón často hovoří o vládci, jako o nejlepším člověku, a zároveň pokládá za ideální, když máme každý to nejlepší, božské a rozumné sami v sobě, a tím jsme si rovni. Na obec nahlížel jako na celek, kdy kázeň je zaručena zákonem.⁹²

Každý člověk na světě, by se měl zabývat tím, pro co má od přírody dané nejlepší předpoklady. Neznamená to však, že náš osud je předurčen narozením, ale výchovou a morálním chováním se ovlivňuje.⁹³ Je tudíž příhodné říci: „Dělej, v čem jsi nejlepší.“ Platón považuje za významný nástroj k usměrnění společnosti umění řečnictví, které rozvádí v dialogu *Gorgias*. Podle něho je důležité, z jakého hlediska posuzujeme vyřčený názor, a rozlišuje, kdy jednáme v souladu s dosažením ctnosti. Tvrdí, že z řeči (*logos*) souvisí i jistá moc.⁹⁴

---

⁸⁹ PLATÓN. *Ústava*, 499d-505.

⁹⁰ Tamtéž, 590e-591.

⁹¹ Tamtéž, 518c4-519b5.

⁹² Tamtéž, 590c-590d.

⁹³ SUVÁK, Vladislav. Platón: Zdatnost' a dobro. In: *Dějiny etiky 1*, s. 126.

⁹⁴ PLATÓN. *Gorgias*, 456c-457c.

3 Aristotelova etika ctnosti

Aristoteles rozděluje ctnosti do dvou skupin a to na rozumové a mravní.⁹⁵ Rozumové ctnosti (dianoetické) se dále dělí na teoretické a praktické. Teoretickými ctnostmi se zabývá náš rozum, při zkoumání věcí, které nepodléhají změnám a projevují se jako poznání principů věcí (nús tón archón), moudrost (sofia) a vědění (epistémé). Praktické naopak studováním toho, co změnám podléhá. Jeví se jako umění vytvářet (téchné poicin) a rozumnost (fronésis). Mravní ctnosti člení na obecné a speciální. Do obecných spadá statečnost (andreia) a uměřenost (sofrosyné). Speciální zahrnují ve vztahu k hospodaření s penězi a majetkem štědrost (eleutheriotes), a velkorysost (megaloprepeia). Ve vztahu k vážnosti a cti velkomyslnost (megalopsychia), zdravou ctižádost (filotimia), mírnost, klidnost (praotes). Ve styku s druhými lidmi pravdivost (aletheia), humor (eutrapelia), přívětivost (filia). Ve vztahu ke společnosti spravedlnost (dikaiosyné).⁹⁶ Tyto ctnosti vysvětlím dále v textu.

Podle Aristotela není etika teoretickou disciplínou. Jako mnozí před ním si klade i on otázku co je dobré a pokouší se dosáhnout nejvyššího dobra, které je žádoucí samo o sobě a které označuje pojmem blaženost (eudaimonia). Blaženost je tedy konečným cílem, kterého lze dosáhnout. Možnost žít lepší život než jiní živočichové máme díky rozumu. Štěstí není ctnost, ale je to právě ctnostná aktivita, která v nás tyto pocity vyvolává.⁹⁷ Pokud budeme označováni za spravedlivé a nebudeme se spravedlivě chovat, štěstí nedosáhneme. I pocit štěstí nepramení z toho, že se tak nazýváme, ale že se spravedlivě zachováme.

Vnější faktory, jako bohatství, přátelství, moc, krása ovlivňují dosažení blaženosti. Proto je zapotřebí mít dobro tělesné i zevnější a štěstí.⁹⁸ Ošklivý a chudý člověk bude hůře dosahovat štěstí, než krásný a bohatý, bez ohledu, jak moc se snaží žít ctnostně. Nikdo nebude chtít přijmout žádnou věc od někoho, kdo je ošklivý, nemocný a zapáchá. Jak tedy potom má být člověk štědrý? Myslím, že možné řešení je projevovat jiné své ctnosti, které máme. Jistě zmíněné vady nebudou bránit

---

⁹⁵ ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*, 1103^a5-1103^a10. dále: EN

⁹⁶ HLAVINKA, Pavel. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*, s. 32-34.

⁹⁷ HURSTHOUSE, Rosalind. Aristotle's ethics. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online].

⁹⁸ EN, 1153^b16-1153^b19.

člověku v tom být statečný. Skutečností však zůstává, že máme mít co nejvíce ctností a co nejčastěji se podle nich chovat, jak jen lze.

Autor formuluje dva druhy činností. První souvisí s tvorbou, kdy něco zhotovujeme, vytváříme a tím se v nás projevuje ctnost zručnosti (techné). Druhou je činnost spočívající na formování člověka samého, jeho mravních hodnot řízených rozumem. Dobro se zakládá nejen na vykonaném díle ale zároveň i na činnosti naší duše. Pomocí ctnostného života poté dochází k uplatnění našich nejlepších schopností.⁹⁹ Jsou lidé, kteří nás učí a vychovávají k ctnostnému životu, ať už rodiče, učitelé, nebo celá společnost, je to pouze na nás a v našem vlastním zájmu, žít ctnostně a morálně. Záleží jen na našem přičinění, trpělivém tréninku, opakování ctností, jak moc se budeme snažit, a zda přijmeme odpovědnost za osvojování ctností.

Přínosem Aristotelovy etiky pro současné teorie je, že právě když budeme žít morálně, dosáhneme tak tím blaženosti.¹⁰⁰ Neznamená to tedy, že pokud se budeme chovat mravně, nikdy nebudeme schopni dosáhnout blaženosti. Právě naopak, vždy a všude jsou mravní hodnoty vyzdvihovány a i v těžkých, nepěkných dobách se na ně lidé odvolávají. Nicméně bez rozumného uvažování se ani ve věcech morálních neobejdeme. Co může být v jednu chvíli pro někoho morální, později takto připadat nemusí. Člověk tedy nesmí poslouchat pouze své emoce, ale musí používat svůj vlastní rozum.¹⁰¹

Aristoteles napsal dvě díla pojednávající o etice a to Etiku Nikomachovu a Etiku Eudémovu. Svou prací následuje Platóna a etické ctnosti jako on považuje za racionální, sociální a emocionální dovednosti. Zkrátka to nejdůležitější pro zdařilý, dobrý život. Nesouhlasí spolu však ve všem. Zatímco u Platóna dobrý, ctnostný život směřuje k dokonalosti, u Aristotela zlepšuje náš výkon (ergon), což u něho představuje konečný produkt naší činnosti, dílo, které vzniká naší prací, u které musíme přemýšlet a zajímavé je i to, že může toto dílo vzniknout i díky náhodě bez potřebné odborné znalosti.¹⁰² Aristoteles dále odmítá Platónovu myšlenku, že výchova v oblasti věd a metafyzika jsou nezbytné k úplnému pochopení dobra. Musíme umět správně ocenit to, čeho se nám dostává. Řádnou

---

⁹⁹ SMREKOVÁ, Dagmar a Zuzana PALOVIČOVÁ. *Dobro a cnost'*, s. 15.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 16.

¹⁰¹ EN, 1103^a5-1103^a10.

¹⁰² SYNEK, Stanislav. *Lidská přirozenost jako úkol člověka*, s. 103.

výchovou a návyky následně dokázat rozpoznat v každé situaci, ve které se ocitneme, co je správné a to zvolit. Praktická moudrost, která nám v tomto rozhodování pomáhá, není získávána poznáním čistě obecných pravidel, nýbrž je k tomu zapotřebí i užívání dovedností v praxi.¹⁰³ Jedině tak budeme schopni porozumět, pochopit a umět si odůvodnit proč a jak se chovat. Aristoteles tedy konstatuje, že etika se zabývá konáním lidí, zatímco u Platóna je pouze teoreticky zkoumána nejvyšší idea dobra bez jakéhokoli zaměření na praxi.

Dalším příkladem, kdy dochází k odchýlení od Platóna, je při odmítání jeho prezentování forem dobra a odmítá jeho zásadní myšlenku, že člověk musí být vzdělaný v různých oborech a vědách, aby tím dosáhl plné ctnosti. S tím souvisí, že nepožaduje po studentech etiky spoluúčast na studiích přírodního světa, matematiky a astronomie. Jeho cílem není tedy vychovat odborníky s ctností, nevyžaduje u nich žádné jiné odborné znalosti, ale trvá na nezávislém a samosprávném postavení etiky. Při dostatečném osvojení dobrých návyků dokážeme rozlišovat mezi dobrem a zlem, a to i přesto, že o věcech nemáme dostatečné vědomosti.¹⁰⁴ Lidé získávají nové vědomosti postupně v průběhu celého života a každý má předpoklady stát se morálně dobrým a prakticky moudrým. K dalšímu výraznému prohloubení odlišností od Platónových teorií „že spravedlnost je třeba hledat pro sebe“ a nejlepší druh dobra je žádoucí sám pro sebe i kvůli výsledkům, jež přináší, rozporuje Aristoteles tvrzením, že všechny možné pohnutky v životě, jako jsou čest, bohatství, potěšení, přátelství, atd., nebo naopak chudoba, izolace, zneužívání, jsou překážkami pro ctnost a štěstí, slouží k vyšší ctnostné činnosti a ve svých prohlášeních konstatuje, že nejvyšší druh dobra musí být ten, který není žádoucí kvůli čemukoliv jinému.¹⁰⁵

3.1 Rozumové ctnosti

Rozumové ctnosti (dianoetické) se týkají jak rozumné, tak nerozumné části duše a zabývají se úvahami poznávacími a usuzovacími. Ctnosti se dále dělí podle toho,

---

¹⁰³ HURSTHOUSE, Rosalind. Aristotle's ethics. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online].

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ HURSTHOUSE, Rosalind. Aristotle's ethics. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online].

čeho se týkají a to buď teoretického uvažování, nebo praktického myšlení. V Aristotelově filozofii k dosažení nejvyšší dokonalosti duše, tedy dobra, je považován člověk, který je schopen konat to, co nejlépe umí, a pro co má nejlepší dispozice. Počátkem jednání je záměr, každý kdo něco tvoří, pracuje za nějakým účelem. Cíle nedosáhneme tím, že bez přemýšlení, práce, rozumové úvahy, správné žádosti a správného postupu začneme vykonávat činnost, ale tím, že obsah jednání je účelný a cíleně směřuje k dosažení dobra a pravdy. Správně je zde upozorněno na to, že nad tím, co se již stalo v minulosti, se dále nepozastavujeme, bereme jako věc danou, ale o tom, co se stane, nebo se může stát, uvažujeme. Tím přicházíme k jakémusi rozdělení komponentu rozumného díla na část, kdy jsoucná jsou v počátku jinak – usuzovat, a část, kdy jsoucná v počátku nemohou být jinak – poznání. Pro člověka je tedy důležité, aby se správně rozhodl a pro uskutečnění svého záměru využil a pochopil, které části těchto komponentů jsou pro jeho činnost nejlepší.¹⁰⁶

3.1.1 Poznání principů věcí

Poznání principů věcí (nús tón archón), neboli rozumění. Co tedy znamená poznání principů? Dle mého všeobecného poznatku, pokud mohu posoudit ze své zkušenosti, rozumění, nebo i porozumění znamená toto. Máme-li věc hmotnou nebo i nehmotnou a získáme-li k ní nějaké informace, které si například přečteme v knize, ještě neznamená, že si vytvoříme obraz o tom, jak ta věc funguje, chová se, působí na jiné věci, jak se projevuje. Abychom co nejlépe porozuměli, je v ideálním případě dobré si tu věc sami vyzkoušet, prohlédnout, použít v praxi atd. Nejen já, nýbrž každý si vytvoří svůj názor, který se může od ostatních lišit, ať už výrazně, nebo jen v maličkostech a nemusí představovat nebo tvořit závazné formulace nebo pravidla a definice, kde není k porozumění nutné splnit Aristotelovu podmínku, jít k jádru věci, tedy k počátku. I v tomto výkladu je nám umožněno se mýlit. Porozuměli jsme problému jinak, třeba i špatně.¹⁰⁷

Autor nás vlastně nabádá k tomu, abychom si vytvořili na základě svého porozumění nějaký návyk nebo definici, a zároveň nás upozorňuje, že jsou zde již jiné osoby,

---

¹⁰⁶ EN, 1139^a-1139^b13.

¹⁰⁷ EN, 1140^b31-1141^a8.

keré tuto definici již vyzkoušely a doporučuje nám, abychom brali ohled i na toto porozumění ostatních lidí, neboť oni svou zkušeností, stářím, praxí již zjistili, zda toto rozumění věci je správné nebo nesprávné, dá se měnit, nedá se měnit, dá se přizpůsobit, dá se vyvíjet, a nebo naopak je opravdu špatné a neposunulo by nás k dalšímu poznání pravdy a poznání věci jako takové. Z celého historického vývoje totiž můžeme usuzovat, že z jednotlivých porozumění, nebo poznání každého jednotlivce, lze nakonec vytvořit jistou definici, ověřenou od více osob, odborníků, a tím to se vlastně toto rozumění stává všeobecnou vědeckou definicí, nebo všeobecnou informací, která má ověřenou platnost, to znamená, že tomu porozuměli dobře a nemylí se. Přirozenou cestou tedy dojdeme k tomu, že různá rozumění a chápání, nebo uznání vedou k nějakým definicím, které se tváří jako moudrá, i když není podmínkou, aby člověk, který něčemu rozumí a porozumí, byl člověk moudrý. Tyto definice se stávají důkazy a zaručují, že vidíme věci správně.¹⁰⁸

3.1.2 Vědění

Všichni jsme přesvědčeni, že to co víme, a máme to ověřeno, nemůže být jinak. Zároveň však i víme, že to co neznáme a nemáme ověřeno, či prozkoumáno, může existovat anebo existovat nemusí. Jinak řečeno, když to nemáme prozkoumané, tak ani nevíme, jestli to je nebo není. Vadí nám to, jak posoudíme, kolik toho už víme a kolik nám toho ještě zbývá poznat? Z toho vyplývá, abychom poznali o nejvíce informací, musíme to zkoumat, aby se množina vědění stále rozšiřovala a množina nevědomosti stále zmenšovala, a tím se zvyšovala schopnost člověka konat a docházet k blaženosti. Tím že subjekty prozkoumáme, pochopíme podstatu a realitu, zjistíme, že to nepodléhá změnám. Následující nové poznatky lze prohlubovat jen na věcech již dříve objevených a ověřených, a to návodem anebo závěrem. Aby vědění nebylo nahodilé, musíme své vědomosti poznat od počátku a dle návodu dojít k závěru.¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ EN, 1143^b-1143^b15.

¹⁰⁹ EN, 1139^b15-1139^b35.

3.1.3 Moudrost

Kapitolu o moudrosti bych uvedla tvrzením, nebo větou, moudrostí starých generací, moudrostí našich babiček a dědečků: „Mně už k životu stačí málo.“ Zajímavé je také rčení starých pokolení: „Kdo se ptá, ten zví, kdo porozumí a ví je moudrý.“ Pro mne rozumné znamená, že nejdem hlavou proti zdi, o životě jako takovém uvažujeme, rozjímáme, nepodléháme náhlým impulzům. Co je považováno za moudré pro jednoho, nemusí být moudré pro druhého. Člověk si vystačí s moudrostí v mnoha ohledech sám se sebou.¹¹⁰ Je zde nutnost tvorby jakéhosi celku, který splňuje určité předpoklady, to znamená, že realizuje či sjednocuje více názorů, které jsou považovány za moudrosti. Proč jsme „zmoudřením“ spokojeni s málem? Naše jednání nás nutí k co nejpohodlnějšímu postupu, jednáme účelově, vždy s nějakou příčinou, s jasným úmyslem a protože již máme bohaté životní zkušenosti, ubíráme se nejnadhnější cestou, která by nás dovedla k nejdokonalejší ctnosti. K této ctnosti dojdeme také pomocí rozumnosti. Říká se: „Poslechni svůj rozum.“ Podle Aristotela rozlišujeme dvě základní rozumové ctnosti, rozumnost (praktickou moudrost) a moudrost (teoretickou moudrost).¹¹¹ Pro lepší vysvětlení k tomu uvedu svůj příklad. Podle mne rozumnost znamená například to, že vlastní zkušeností zjistím, že když něco hoří, tak to pálí a proto na to nebudu sahat. Je potřeba získat důkaz pro tento poznatek. Moudrost naopak znamená, že někdo přede mnou napsal pomocí myšlenky a vědění obecně přijatou informaci (on ví, že to pálí a přemýšlí o tom) a uvedl to jako pravidlo, co hoří, pálí. Já i bez vlastní zkušenosti přijmu toto pravidlo za své, osvojím si ho, a pokládám ho za vlastní moudrost. Naším cílem je dosáhnout nejlepší lidské ctnosti a to díky moudrosti a zároveň rozumnosti, neboť úplně moudrosti bez rozumnosti nedosáhneme. Moudrost je účelovou příčinou našeho jednání, i když s ním nemusí být přímo spjata.¹¹² Z takto nabytých poznatků se ve skutečnosti stávám moudřejší a moudřejší, takže vlastně moudrost bez rozumnosti není možná samostatně.

Moudrými se nestáváme sami o sobě, není to náhoda. Moudrý člověk si uvědomuje, jaké vyvolá jeho jednání důsledky. K zajištění našich základních potřeb nutných

---

¹¹⁰ EN, 1177^b.

¹¹¹ ŠPINKA, Štěpán. Blaženost smrtelných bytostí: Aristotelés. In: *Přístupy k etice 1*, s. 31.

¹¹² Tamtéž, s. 31.

k životu a k naší spokojenosti všichni vyžadujeme jistou prozíravost a schopnost udržet se při životě je tím výraznější a lepší, čím více přebíráme rozumnost a moudrost starších lidí. Ti moudří, jež nejsou rozumní, ve skutečnosti nehledají dobro.¹¹³ Z toho není nutné vyvozovat, že moudrým je pouze stará generace. Moudrým může být i mladý člověk, protože moudrost jest nejdokonalejší vědění. Čím jsme vyspělejší, tím více o věcech přemýšlíme. K pocitu příjemných výšin, k našemu vjemu blaženosti, který je spojen se slastí, dospíváme pomocí rozumu neboli moudrosti. Při shrnutí výše uvedeného konstatujeme, že nejsnazší a nejkratší cestou k dosažení svých bezprostředních nároků dojdeme, pokud problémům porozumíme a uvědomíme si je. Musíme se stát vlastně jakýmsi skrytými odborníky a tyto informace nadále rozvíjet, zaznamenávat a předávat, tím usnadníme další získávání vědomostí a životních zkušeností a neskončíme v uzavřeném kruhu.

3.1.4 Umění vytvářet

Cokoliv děláme má, nebo by mělo směřovat k nějakému výsledku, k dobru. Pokud konáme, tak nevytváříme to, co vzniká přirozenou cestou a co už někdo vytvořil před námi. To, jak si s touto činností poradíme, závisí na naší vůli, používáme rozum, přemýšlíme. Toto jednání je naše jakási charakterová vlastnost, kdežto samotná tvorba už neovlivní náš charakter.¹¹⁴

Dílo (ergon) je produkt umění (techné) za vynaložení nějaké činnosti (energia).¹¹⁵ Není zapotřebí odborné znalosti ani odborné praxe k dosažení výsledku, neboť tato činnost sama o sobě není cílem.¹¹⁶ To znamená, že toto umění nepatří mezi teoretické činnosti, ale produktem je dílo, které obsahuje část naší práce a tím vlastně má dobro v sobě, neboť obsahuje část nás samých.¹¹⁷ Počátek tohoto procesu je v tom, kdo tvoří,¹¹⁸ tedy v nás a tvoření a jednání se od sebe různí, konečným výtvorem je dílo. Hlavním zjištěním tedy je, že co vytvoří umění, obsahuje dobro, bez ohledu

---

¹¹³ EN, 1141^a17-1141^b8.

¹¹⁴ EN, 1140^a-1140^a19.

¹¹⁵ SYNEK, Stanislav. *Lidská přirozenost jako úkol člověka*, s. 103.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 103.

¹¹⁷ EN, 1105^a27- 1105^a30.

¹¹⁸ EN, 1140a14.

na charakter původce a nemusí to být podloženo odbornou znalostí nebo zkušeností. Hlavním hlediskem není vlastní rozhodnutí a volba, ale nahodilost.¹¹⁹

3.1.5 Rozumnost

K lepšímu pochopení pojmu rozumnost (fronésis) si předběžně vytvoříme na úvod dvě rozlišení. Nejprve rozumnost odlišíme od rozumových ctností tím, že moudrost je teoretická ctnost a umění je praktická ctnost. Za druhé musíme pochopit její vztah k mravním ctnostem, které Aristoteles vysvětluje na základě jejich odlišné role v lidském jednání, a sice mravní ctnosti, které stanovují cíle jednání. Rozumnost naopak vymezuje to, co k těmto cílům vede. Položením si otázky se blíže dostaneme k pochopení rozumnosti. V jakém jsou chytrost a morální ctnosti vzájemném vztahu? Rozumnost a mravní ctnosti nejsou sobě nadřazeny, ale jsou na sebe navzájem odkázané a vznikají na základě vzájemného proměňování za vhodných nebo příznivých podmínek, výchovy, tradic a zákonů. Rozumnost vymezuje to, co vede k metám v životě člověka, a ctnosti tyto záměry určují.¹²⁰ Dalším určujícím poznáním, rozdílností je to, že rozumnost není ani věděním, ani uměním, které jsme si vysvětlili již v předešlých kapitolách. Co je předmětem věděním, nemůže být jinak, musí platit, neboť je podloženo důkazy a uměním ne proto, že jednání a tvoření jsou rozdílné věci a umění je tvoření.¹²¹ Je nesmyslné a zcela zbytečné uvažovat o věcech, které nemůžeme změnit ani nijak ovlivnit a jsou brány jako závazné. V důsledku toho vím, že neprojdou zdí a jednám tak, že se touto problematikou více nezaobírám.

Konat na základě úsudku a mínění, které je ctnostnou stránkou rozumnosti, tvoří schopnost jedince správně uvažovat a vést k plnohodnotné existenci, moderněji řečeno, k řádnému životnímu stylu, značí rozumnost.¹²² Zjednodušeně řečeno rozumnost je stálá získaná vloh našeho rozumu, pomocí které umíme rozlišovat dobro a zlo, a v souladu s ní jednat.¹²³ Praktická moudrost spočívá ve správném uchopení celého života a zvolením prostředků, které k tomuto cíli spějí. Rozumnost má svobodu v tom, že se projevuje ve volbě způsobu jednání, nestačí pouze toužit

---

¹¹⁹ SYNEK, Stanislav. *Lidská přirozenost jako úkol člověka*, s. 103-104.

¹²⁰ ŠPINKA, Štěpán. Blaženost smrtelných bytostí: Aristotelés. In: *Přístupy k etice 1*, s. 26.

¹²¹ EN, 1140^b-1140^b8.

¹²² EN, 1140^b5- 1140^b27.

¹²³ ŠPINKA, Štěpán. Blaženost smrtelných bytostí: Aristotelés. In: *Přístupy k etice 1*, s. 25.

po štěstí. Můžeme tedy volit z mnoha postupů, nicméně k té nejprospěšnější dojdeme správným úsudkem.¹²⁴

3.2 Mravní ctnosti

Žádnou mravní ctnost (éthiké) nemáme přirozeně danou, ta vzniká teprve návykem, máme pouze vlohy, abychom je přijali, a osvojíme si je tím, že je používáme. Například konáním statečných činů se stáváme statečnými. Každá ctnost má příčinu vzniku i zániku, kterou ovlivňujeme svým praktickým chováním.¹²⁵ Pravá ctnost není ani kladná, ani záporná, tudíž neutrální v jakémsi středu, který je ohraničen správným úsudkem. Rovnováha je porušena nedostatkem, nebo nadbytkem, provázené pocity libosti a nelibosti nebo klidu, které se tím stávají pravidlem k našemu jednání.¹²⁶

Jako přehled Aristotelovy definice mravní ctnosti slouží schéma se třemi úrovněmi, kdy tento stupeň tvoří střed – základní ctnost, a po stranách jsou dvě špatnosti. Nalevo jsou uvedeny nedostatky, nedosahují středu, (ošklivost, škodlivost, nepříjemnost), a vpravo nadbytky, jež střed přesahují, (krása, užitečnost, příjemnost), které se ještě mohou dále členit ve vztahu k možnému jednání. Střední, základní stupeň je přiměřeně a přijatelně ohraničený přípustností pro typického, rozumného člověka.¹²⁷ Pro lepší vystižení si pomůžeme následujícími přírovnáním. Ocitneme se na ostrově, kde ve středu je vysoká hora, okolo něho je voda. Správně žijeme na ostrově ve vnitrozemí – střed ctností, špatně žijeme ve vodě – utopíme se, představuje nedostatek a pokud vystoupáme na holý vrchol, zase opustíme příznivé životní podmínky, i když máme veliký rozhled, který představuje nadbytek (opojení). Vše ovlivní naše jednání, jelikož máme možnost volby, vybrat si, v které oblasti budeme působit.

Autor v knize tvrdí, že pokud je člověk spravedlivý, musí tak i jednat. Svému naturelu a všem svým činnostem a chování, musí podřídit své skutečné vystupování, nejen se tak tvářit, a tím se stane opravdu spravedlivý a ctnosti nabyde. Teprve

---

¹²⁴ ŠPINKA, Štěpán. Blaženost smrtelných bytostí: Aristotelés. In: *Přístupy k etice 1*, s. 29.

¹²⁵ EN, 1103^a15-1103^b15.

¹²⁶ EN, 1103^b26-1104^b14.

¹²⁷ EN, s. 361.

konáním těchto skutků se člověk stává spravedlivým a neplatí, že člověk je nejprve spravedlivý a poté koná spravedlivé skutky. Hodně lidí to tak nedělá a myslí si, že když o tom budou pouze mluvit, tak tím splní podmínku, že se stanou spravedlivými.¹²⁸ Například účastníci silničního provozu se správně naučí pravidla k získání řidičského oprávnění, osvojí si teorii i praxi jízdy, ale jakmile se stanou účastníky silničního provozu ve skutečnosti, tak se chovají jinak a narušují správné fungování dopravy. Pokud disponujeme pouze znalostí ctností, nedostačuje to úsilí být ctnostný, je třeba se ctnostně chovat.

Mluvíme o ctnostném jednání, ale vlastně jsme si ještě nevysvětlili podstatu ctnosti, jakýsi duševní stav, habitus, tedy soubor dispozic a předpokladů člověka. Aristoteles rozděluje duševní jevy na tři skupiny. Jednou skupinou jsou city, které vyjadřují náš pocit nespokojenosti, nebo spokojenosti, do druhé skupiny řadíme vrozené schopnosti, jež určují, jak se k citům stavět. Další poslední třetí skupinou jsou stavy. Do které z nich zařadíme ctnost? Vrozené schopnosti o nás říkají, jak jsme přístupni k citům, jak dokážeme vnímat city. Na rozdíl od nich stavy řeší to, jaké máme chování vůči citům, jak se chováme, jaké je naše jednání při prožívání nějakého citu. Postupným vylučováním jsme dospěli k tomu, že ctnosti patří do třetí skupiny stavů. V úvodu jsme si řekli, co jsou city, vrozené schopnosti a stavy a posuzujeme, zda ctnosti patří do některého tohoto stavu, podle charakteru a jednání ctností opravdu zjistíme, že nejsou ani vrozenými schopnostmi, protože vrozené schopnosti jsou přirozeným darem a špatnými nebo dobrými se nestáváme od narození, ale svým chováním se přikláníme na tu nebo onu stranu. Ctnosti nejsou však ani city, nikdo nás neopěvuje ani neočerňuje, kvůli našim citům, to znamená, nejsme z tohoto hlediska hodnoceni. Znakem ctností je stanovování v určitém momentu, není to trvalý stav.¹²⁹

Již jsme řekli, že ctnosti patří mezi stavy, ale mezi jaké stavy? Ctnost neboli zdatnost duševní například u člověka nečiní dobrou jenom jeho osobu, ale i jeho chování je dobré. Nebude dobrý jen on sám o sobě, ale bude dobré i jeho chování. Základní ctnostnou podstatou člověka se stává jeho přirozená povaha, která se vlivem různých okolností rovná nějaké úrovni středu, a tu můžeme ovlivňovat, zmenšovat nebo

---

¹²⁸ EN, 1105^a15-1105^b13.

¹²⁹ EN, 1105^b20-1106^a13.

zvětšovat.¹³⁰ Neplatí však, že každé chování a každý cit dosahuje středu. Některé stavy jsou již ze své podstaty zlé samy o sobě. Například krádež. Není menší nebo větší krádež, ve své skutkové podstatě jde stále o přečin krádeže. V tomto případě tedy za jakýchkoli okolností se nemůžeme zachovat dobře, a vždy chybujeme u těchto nedostatků, střed neexistuje.¹³¹

Závěrem shrňme, že mravní ctnosti jsou díky zvyku, na základě cvičení a opakování trvale získané předpoklady pro naše chování. Ctnosti člověk nemusí užívat, i když je zná, jde o pouhou možnost jak se zachovat.¹³² Mravní ctnosti zrcadlí mravní charakter člověka.¹³³ V souvisejícím smyslu je každá ctnost středem mezi dvěma špatnostmi. Při jednání je schopna nalézt tento střed, tedy vyhnout se nadbytku či nedostatku v dané situaci.¹³⁴ Etickou ctnost lze rozvinout jedině s kombinací s rozumností. Každý se chová přirozeně, nebo podle naučeného chování, nicméně bez praktické moudrosti nebudeme schopni rozlišit co je dobré a tím, nedosáhneme etické ctnosti.¹³⁵

3.2.1 Statečnost

Mezi obecné mravní ctnosti patří statečnost (andreia) a uměřenost. My si nejprve vysvětlíme pojem statečnost. Co si pod tímto pojmem představujeme? Co statečnost vyvolává a kdy se projevuje? Jak statečnost rozlišujeme? Kdo je a kdo není statečný? Statečnost je ctnost, která patří do středu a jejím nadbytkem je nebojácnost, smělost a nedostatkem je zbabělost. Statečnost vyvolává bázeň a je jejím projevem, kdy bázeň je tušení zla a špatnosti, ze kterých mají všichni strach. Nejstrašnější, čeho se bojíme, je smrt, neboť je to konečný stav, už to nelze změnit. Bojíme se mnoha věcí, ale není statečnost jen se nebát. Tím, že se ničeho nebojíme, se nestáváme statečnými. V některých situacích naopak je bázeň prospěšná. Pokud se bojíme hanby, je to tak v pořádku, stydíme se, pokud bychom se hanby nebáli, nebudeme se stydět a tím utrpí naše ctnosti.¹³⁶

---

¹³⁰ EN, 1106^a14-1106^a30.

¹³¹ EN, 1107^a8-1107^a20.

¹³² ŠPINKA, Štěpán et al. *Přístupy k etice 1*, s. 22.

¹³³ SMREKOVÁ, Dagmar a Zuzana PALOVIČOVÁ. *Dobro a ctnost*, s. 14.

¹³⁴ ŠPINKA, Štěpán. Blaženost smrtelných bytostí: Aristotelés. In: *Přístupy k etice 1*, s. 23-24.

¹³⁵ EN, 1144^b14-1144^b17.

¹³⁶ EN, 1115^a7-1115^a25.

Statečný člověk se bojí v přiměřené míře pro zachování ctnosti a s rozumným úsudkem projevuje odvahu. Odvahu vyvolává bázeň. Náš strach se liší ve velikosti a můžeme projevovat obavy i tehdy, když o něčem pouze předpokládáme, že nás to ohrozí. Kdo je odvážný, je statečný. Naším cílem je abychom dosáhli ctnosti a účelem ctnosti je bojovat za krásno, tedy i statečnost je krásná, stejně jako její cíl. Lze říci, že ten, kdo se bojí tak jak má, kdy má a toho čeho má, je statečný a bojí se správně.¹³⁷

Ted' si něco povíme o nerozvážné smělosti a zbabělosti. Máme dva způsoby nerozvážné smělosti a to nebojácnost a smělost. Neexistuje takový člověk, který by se ničeho nebál a pak ti, kteří smělost jen předstírají, vychloubají se. Při projevování statečnosti děláme chyby a to ze zbabělosti, kdy máme přehnaný strach.¹³⁸ Tento strach máme dle Aristotela ze tří důvodů: „*Bojíme se toho, čeho nemáme, jednak tak, jak nemáme, a jednak tehdy, kdy nemáme.*“¹³⁹ Toto platí i v případě, že nám žádné nebezpečí nehrozí. Všechno se určuje cílem a tím, že každá reálná aktivita je adekvátní duševnímu stavu.¹⁴⁰ Nemáme překročit míru. Sebevražda není statečnost, ale zbabělost, protože se dotyčný vyhýbá zlu¹⁴¹

Prvním druhem statečnosti je statečnost občanská. Nejvíce se podobá statečnosti jako takové a neměla by být z donucení. Většinou se vyskytuje u vojáků, kteří mají největší zkušenosti se statečností a nebojácností. Platí, že žoldáci z boje utíkají, zatímco občanské vojsko setrvává, protože bojuje za svou věc, bojí se více hanby, než smrti. Druhou formou statečnosti je vznětlivost. Vykazuje největší odvahu a je bezprostřední. Zvířata jsou hnána bolestí a pudem, nejsou statečná, útočí ze strachu, tím se liší od člověka, který rozumně uvažuje. Dalším třetím bodem je statečnost v dobré naději. Tito lidé jsou stateční jen proto, že si myslí, že jsou silnější, a že se jim nic stát nemůže. Následujícím bodem je statečnost v neznalosti. Z hlediska nebezpečí, které je náhlé, anebo nebezpečí, které je předvídané, se zdá ten statečnější, který není tak psychicky připraven a neuvažuje o tom. Většinou opak je pravdou, jakmile si uvědomí skutečnost, ustupují. Posledním druhem statečnosti

---

¹³⁷ EN, 1115^b10-1115^b25.

¹³⁸ EN, 1115^b25-1115^b35.

¹³⁹ EN, 1115^b16.

¹⁴⁰ EN, 1115^b21-1115^b23.

¹⁴¹ EN, 1116^a13-1116^a15.

je zkušenost v jednotlivostech. Aristoteles souhlasí s tvrzením Sokrata, že statečnost je věděním. Každý jednotlivec je statečný v něčem jiném. Ti, co mají zkušenost, uvědomují si nebezpečí, jsou připraveni, tím že mají přiměřené vybavení, vhodnější pomůcky, sílu, svoje postupy a taktiky, si mohou dovolit být odvážnější.¹⁴² Z mého hlediska je tato statečnost nejmenší, protože již předem počítá s výhodami. Statečnost je většinou bolestná, pro člověka je horší prožívat utrpení, než se vzdát věci milých.¹⁴³ Statečnost vzniká pro ctnost, stud, touhu po kráse, po cti, úniku před hanbou.¹⁴⁴

3.2.2 Uměřenost

Uměřenost (sōfrosyné) se týká tělesných rozkoší a také patří ke středu. Jejím negativem je bezcitovost a pozitivem je nevázanost. Rozlišujeme rozkoše tělesné a rozkoše duševní. Do jaké skupiny patří uměřenost a nevázanost? Zjistíme, že obě patří mezi rozkoše tělesné a náleží nerozumným složkám duše. Každý má dobrý pocit a užívá si z různých potřeb, dává přednost jiným rozkoším. Upřednostňujeme spíše to, z čeho má dobrý pocit naše tělo, před tím, z čeho by měla dobrý pocit naše duše. Ten, kdo dává přednost tělesnému před duševním, přebírá vlastnosti nevázaného člověka, neboť více podřizuje svou činnost a své cíle k tomu, aby uspokojil svoji žádostivost. Nevázanost se tedy stává nadbytkem uměřenosti.¹⁴⁵

Hlavními atributy, které ovlivňují dojmy ze slasti, jsou smysly, jako je hmat, čich, sluch, zrak, chuť, i když náhodně. Slouží jako prostředky, pomocí nichž pouze dojdeme ke svým tužbám, ale sami o sobě naši žádost neuspokojí. Při tom hmatové vjemy, jsou nejpodstatnějším smyslem, který v nás evokuje blahý pocit. Tím, že k naplnění nevázanosti přispívají především smysly, které máme společné s živočichy, je to znevažující, neboť nás to přibližuje k pudům. Při naplňování nebo při uspokojování našich požadavků docházíme k tomu, že každého činí šťastnějším jiná věc. Žádosti dělíme na společné a přirozené a na zvláštní a získané. Například touha po potravě nebo spánku je přirozená. U nich nejméně chybujeme, protože jsou nám dány vrozeně, tyto žádosti naplňují naše základní potřeby. Tady se dopouštíme

---

¹⁴² EN, 1116^a17-1117^a26.

¹⁴³ EN, 1117^a33-1117^a35.

¹⁴⁴ EN, 1116^a27.

¹⁴⁵ EN, 1117^b25-1118^a.

pouze jedné chyby a to té, že překračujeme míru užitečnosti. Ideální stav nastává tehdy, kdy uspokojíme nutné životní potřeby, v takové výši, jaké máme. Při zvláštních rozkoších naopak chybují lidé více a ve více směrech. Posledním stupněm jsou nevázaní lidé, neznalí mezí. Pokud tedy neodhadneme meze svých vášní, stáváme se nevázanými, a zasluhujeme pokárání. Nevázaný člověk se stává nespokojeným, protože si žádá stále větší počet příjemností, slastí a naopak uměřený člověk zachovává v těchto žádostech a jejich uspokojování střed, řídí se rozumem. Bezcitovost není u lidí běžná, všichni se těší alespoň z maličností a uspokojují své žádosti. Je nepřirozené, aby člověk netoužil po krásnu.¹⁴⁶

3.2.3 Štědrost

Štědrost (eleutheriotes) je středem mezi marnotratností a lakomstvím. O štědrosti se zmiňujeme v souvislosti s majetkem, dáváním a braním kapitálu, tedy vším, co lze koupit za peníze. Veškerý svůj majetek, pro nás přínosný, můžeme využít náležitě nebo nevhodně. Člověk štědrý disponuje omezeným bohatstvím, dává ze svého potřebným lidem, a sám nečerpá dary od jiných. Pokud člověk obdarovává ostatní, stává se ctnostným, koná dobro, i přestože přiměřeně dary přijímá, nechová se špatně, protože neupřednostňuje sebe. Za toto své prospěšné vystupování je nejvíce oblíben. Neposuzujeme zde, zdali dává více nebo méně ale oceňujeme, že daruje alespoň něco, když sám má málo.¹⁴⁷ Kde najdeme hranici toho, co je štědrostí a co už je marnotratností? Je snadnější nic si nevzít, než se vzdát, něčeho soukromého. Stále platí, že raději dary dostáváme, než dáváme, i když to mnozí nepřiznají.

Marnotratnost a lakomství jsou mimo rozhraní v dávání a braní. Marnotratný člověk nedodrží poměr mezi výdaji a příjmy. Vynakládá více, než získává. Nemůže jen dávat a odnikud brát, časem by žádné jmění neměl, má však možnost své nápravy. Je to jedinec, který si nic neodpírá, oddává se požitkům, má velké výdaje pro svoji spotřebu, nerozvážně mrhá majetkem, čímž spěje lehkomyšlně ke svému zničení.¹⁴⁸ Člověk lakomý nadbytečně přijímá a nedostatečně dává. Je to pravý opak štědrosti a je horší než člověk marnotratný. V lakomství již není

---

¹⁴⁶ EN, 1118^a3-1119^a17.

¹⁴⁷ EN, 1119^b20-1120^b11.

¹⁴⁸ EN, 1119^b30-1120^a4.

možná náprava, je stabilní a má širší rozpětí. Touha po zisku je společná jak pro ty, kteří přespříliš berou, tak pro ty, co minimálně dávají. Někteří se obohacují třeba na úkor vlastních přátel, druzí pro zisk i riskují, pokud však berou ve velkém, už ani do lakomství nespádají.¹⁴⁹ Ideu této kapitoly vystihuje Aristotelovo prohlášení: „*Ctnostné skutky jsou krásné a konají se pro krásno.*“¹⁵⁰ Nezáleží na množství darů, ale s jakým úmyslem byly poskytnuty. Limitem je velikost prostředků, které máme k dispozici.

3.2.4 Velkorysost

Velkorysost (megaloprepeia) se stejně jako štedrost týká poskytování statků, ale převyšuje ji svou velikostí. Aby byl člověk velkorysý, tak musí být uvážlivý, používat rozumu. Měl by si umět vypočítat, odhadnout, co může adekvátně investovat, v jaké výši, aby se tato investice stala dobrým výdajem, aby to bylo ještě ctností. Tyto náklady nejsou určeny ku prospěchu pouze jedinci, ale všem občanům. To, že velkorysý člověk je ušlechtilý a štedrý ještě neznamená, že štedrý člověk musí být velkorysý. Chudý člověk nemůže být velkorysý, protože nemá prostředky k tomu, aby je obětoval.¹⁵¹

Velkorysý člověk musí dbát také na svou pověst, jak ho vnímá společnost. Obětavým činem po sobě zanechá otisk,¹⁵² lidově řečeno: „Postav dům, zasad' strom, zplod' syna. Pokud je překročena určitá hranice přiměřenosti, z nadbytku vzniká nevkus, okázalost a z nedostatku malichernost. Pokud velkorysý člověk své dary poskytuje nepřiměřeně, překračuje míru, stává se člověkem okázalým. Prezentuje své bohatství a nadřazenost. Malicherný člověk chce před společností vypadat dobře, chce nicméně ušetřit. Myslí si, že obdarování toho nejsou hodni a množství vynaloženého úsilí nakonec lituje.¹⁵³ Pro lepší názornost zmíním příklad. Bohatý člověk se rozhodne pro společnost postavit tělocvičnu a financovat ji. Potud je to velkorysost. Okázalý člověk by kolem tělocvičny nepřiměřeně vysázel drahé

---

¹⁴⁹ EN, 1121^b12-1122^a15.

¹⁵⁰ EN, 1120^a24.

¹⁵¹ EN, 1122^a17-1123^a3.

¹⁵² EN, 1123^a7-1123^a10.

¹⁵³ EN, 1123^a25-1123^a30.

porosty s vodními fontánkami a naopak malicherný by tuto halu vybavil nevyhovujícím, nekvalitním sportovním náčiním.

3.2.5 Velkomyslnost

Ten kdo se sám považuje za velikána, a skutečně je schopen velkých činů, je člověk velkomyslný (megalopsychia). Pokud se však považuje za velikána osoba, která těchto činů schopna není, představuje nadutce. Kdo si klade malé cíle a ve skutečnosti je hoden větších činů, je označován za malomyslného. Velkomyslný člověk si o sobě myslí, že je hoden velkých věcí, což je správně, pokud za imaginární hodnotu považujeme věc názoru. Z hlediska vytyčeného cíle je na maximu, nicméně z hlediska objektivního posouzení se tento člověk přeceňuje, cení se podle hodnoty, a proto je na středu. Ostatní, nadutí a malomyslní se buď přeceňují, nebo nedoceňují, tzn. z hlediska objektivního posouzení je jejich přesvědčení hodně pod úrovní, nebo hodně nad úrovní. Myslí si o sobě příliš mnoho nebo málo. Tuto hodnotu neposoudí sám jedinec, ale nestrání hodnotitelé.¹⁵⁴

Největší hodnoty, které můžeme dosáhnout je čest. Je to nejvyšší vnější dobro. Ke cti se velkomyslní lidé chovají spravedlivě, tak, jak mají. Čest se stává jejich cílem a oni sami se podle zásluh pokládají za nejvíce hodných cti. Velkomyslný člověk si samozřejmě o sobě myslí, že je dobrý, že má takové přednosti, které dosáhnou nejvyšší velikosti v každé ctnosti, čili cti, proto si dává záležet, aby nebyl zneuctěn. Tato snaha vede k tomu, že se bude velkomyslný člověk chovat umírněně k bohatství, moci, k úspěchu a neúspěchu. Nevšimá si malého uznání, jež mu ostatní projevují, stejně tak si nevšimne ani hanobení, neboť v jeho velkomyslnosti se ho výtky a chvály vlastně netýkají.¹⁵⁵

V malém výčtu si uvedeme hlavní charakterové rysy velkomyslnosti. Pravidlem je, že pouze dobrý člověk je hoden úcty a blahobyt v tomto případě neznamena, že je člověk ctnostný, protože nedovede člověk blahobyt užívat řádně, ctnostně. Pohrdá také ostatními lidmi. Nyní uvedu krátký výčet vlastností. Chce získat velkou čest i za cenu života. Dobročinnost raději projevuje, než přijímá, protože nechce být vděčný dárci a zároveň si lépe a raději pamatuje, komu dobrodiní prokázal,

---

¹⁵⁴ EN, 1123^b3-1123^b18.

¹⁵⁵ EN, 1123^b20-1124^a15.

než od koho přijal, protože v jeho očích dárce je více. Nikoho nepotřebuje. Není správné se povyšovat nad slabými, ale nad silnými už je to výzva. Chce vynikat především ve skutcích velkolepých a slavných, tam se angažuje více. Klidně si dovolí projevit přátelské i nepřátelské postoje. Z pohrdavosti dává přednost pravdě před slávou. Ironický je pouze všeobecně a je pravdomluvný, není pochlebničem, nerad obdivuje, není mstivý, bezpráví přehlíží, nemluví o sobě ani druhých, nevychvaluje, nestěžuje si a neprosí, mluví klidně, dává přednost krásným a neužitečným věcem.¹⁵⁶

Dalším bodem je chování člověka nadutého a malomyslného. Jak je zvykem, uvádíme Aristotelovo rozdělení, že středem je velkomyslnost a v nadbytku a nedostatku je pyšná nadutost a malomyslnost. Kdo nedosahuje úrovně, je malomyslný, a kdo úroveň překračuje nadutý. Obě tyto skupiny nejsou záporné, pouze chybují. Nadutí lidé jsou bláhoví, touží po uznání, které jim nenáleží. Malomyslní se podceňují, protože netouží ani po tom, na co mají právo.¹⁵⁷ Podstatnou myšlenku k této kapitole si vypůjčím od Aristotela: „*K velkomyslnému smýšlení je protikladem spíše malomyslnost, než nadutost, vyskytuje se totiž častěji a je horší.*“¹⁵⁸

3.2.6 Zdravá ctižádost

Smysl pro čest, ctižádost a její nedostatek si vysvětlíme podobně jako Aristotelés, který zde nezachází do podrobností. Lidé touží po cti, více i méně, než mají a proto je střed bezejmenný. Příliš ctižádstivý a bez ctižádsti zde vystupují ve funkci jakýchsi protikladů a pro označení středu je nejvhodnější výraz zdravá, uměřená ctižádstivost (filotimia). Hlavním cílem ctižádstivého člověka není dobro, ale ta největší čest. Lidé bez ctižádsti se naopak ani nesnaží nějakými krásnými skutky ke cti dojít. Velikost ctižádsti nehodnotíme z strany, ale z více pohledů a různých hledisek, podle míry obecného množství.¹⁵⁹

---

¹⁵⁶ EN, 1124^a20-1125^a15.

¹⁵⁷ EN, 1125^a27-1125^a32.

¹⁵⁸ EN, 1125^a33-1125^a35.

¹⁵⁹ EN, 1125^b20-1125^b25.

Nadměrně ctižádostivý člověk je kritizován za to, že touží po cti nepřiměřeně a za skutky, které způsobují negativa. Veleben je za touhu po cti, dosažitelné pomocí chvályhodných činů. Člověku bez ctižádosti vytýkáme, že ani o čest neusiluje. Oceňujeme ho za to, že neusiluje o čest, která převyšuje přiměřenost, tím je umírněný a rozumný.¹⁶⁰

3.2.7 Mírnost, klidnost

Člověk projevuje hněv v afektu. Příčin, které mohou tuto prudkou, nežádoucí vášně vyvolat je mnoho a její určení je složité. K určení hranice mezi těmito protiklady nedojdeme snadno. Je zapotřebí osobitého přístupu a citlivosti. Dle Aristotelova rozdělení střed tvoří klidnost (praotes), nedostatkem je stav bez hněvu a nadbytkem je hněvivost. Jedinec bez hněvu má nevhodný přístup, je zpozdilý, nemá emoce, není tak citlivý, nemá tudíž potřebu bránit se bezpráví. Hněvivost strukturalizujeme na oprávněnou a neoprávněnou. Při oprávněném hněvu se přibližujeme ke klidnosti, neboť tato osoba se hněvá opodstatněně, uměřeně, zdravě. Nedává přednost pomstě, ale odpouští.¹⁶¹ Citujme všeobecně zažité: „Odpouštět je lidské,“ což můžeme pokládat za ctnost. S klidným svědomím můžeme říci, že ocenění si zaslouží ten, kdo projevuje svůj hněv oprávněně. Při neoprávněném hněvu naopak vyplouvají na povrch zlostnost, roztrpčení, popudlivost. První ukazují prudkost hněvu, která rychle vyprchává, jsou prchliví. Druzí svou zlobu zadržují a uvolní ji až pomstou, tím pro sebe získávají dobrý pocit. Třetí pak jsou osoby popudlivé, které se zlobí a dopalují bezdůvodně kvůli maličkostem a žádají odplatu nebo trest.¹⁶² Z toho tedy vyplývá, že všeobecně není určena správná míra oprávněného a neoprávněného hněvu. Člověk, který se ovládá, udrží nervy na uzdě, se klasifikuje spíše ke středu.

3.2.8 Pravdivost

Pravdivost (alétheia) náleží středu, je ctností, jejímiž protiklady jsou záłudnost a chlubnost, které jsou zároveň sami středem, z důvodu kladů nevtíravosti a pošetilosti, a zároveň i krajnostmi, z důvodů negativ upejpavosti a nestoudnosti. Projevuje se pravdivým nebo nepravdivým chováním, vystupováním a vzájemnými

---

¹⁶⁰ EN, 1125^b8-1125^b18.

¹⁶¹ EN, 1125^b27-1126^a12.

¹⁶² EN, 1126^a13-1126^a28.

vztahy jednotlivce ve společenském životě. Pravdivý člověk se prezentuje jednáním, mravy i mluvou, tak, jaký opravdu je, nepřidává ani si neubírá kvality, za což si zaslouží ocenění. Nemá zapotřebí lhát, protože se projevuje ctnostným charakterem, neklame i v případech, kdy to není podstatné. Takový člověk jedná mravně a za účelem nutnosti, pokud chce dosáhnout nějakého čestného cíle, nemusí být pravdomluvný.¹⁶³

Chlubný člověk si přisvojuje výjimečné vlastnosti, které nemá. Zveličuje, nadsazuje, přehání a přemršťuje svoje skutky. Odsouzení chlubného člověka nespočívá jen v jeho záměrném klamání, kterého si je vědom, ale i pro motiv tohoto účelu. Je rozdíl, jestli se chlubí z důvodu obhajoby cti, což je chvályhodné, avšak pošetilé. Když klame vědomě, lže, ze zjištěných důvodů, je to nestoudné.¹⁶⁴ Pro podporu této myšlenky si uvedeme příklad: Dvě osoby zachraňují topícího se člověka. Jeden se aktivně záchrany účastní a druhý přihlíží. Po ukončení akce první mlčí a druhý se chlubí za účelem prospěchu. Jestliže vykoná jedinec dobrý skutek, následně se o tom zmíní, můžeme ho pochválit, neboť si to zaslouží. Naopak jiný, děje se přímo neúčastníci, ale pokládá ho za svůj, „chlubí se cizím peřím“.

Záludný člověk své vlastnosti popírá, zlehčuje a snižuje jejich význam. A protože není tak úskočný, lstivý ani dotěrný, jeví se jako morálně přijatelnější, jeho prioritou není dosažení zisku, je nevtíravý. Naopak kdo klame i v očividných a nepochybných maličkostech, na první pohled evidentních je zdráhavý a upejpavý, stává se zavrženíhodným.¹⁶⁵ Souhlasím s tvrzením, že přílišný nedostatek i nadbytek je chlubností a vede k tomu, že pokud se něco moc přehání, nemůžeme to přiřadit k pravdivosti.

3.2.9 Vtipnost, humor

Ve volném čase se snažíme svými aktivitami dobře zabavit, a proto vyhledáváme přátele a humor (eutrapelia). Veselit se můžeme mnoha způsoby, dříve to byly většinou rozhovory nebo poslechy, komedie, nyní je už těchto možností mnoho, i když kvalita zábavy je stále prioritou. Jak poznáme míru vtipnosti? Různé formy

---

¹⁶³ EN, 1127^a15-1127^b9.

¹⁶⁴ EN, 1127^b10-1127^b19.

¹⁶⁵ EN, 1127^b22-1127^b28.

zábavy, rozptýlení a veselí posuzuje každý jinak. Jistě se mnou budete souhlasit, že veselí a humor jsou pro život potřebné. Aristotelés uvádí na jedné straně šašky, na druhé mrzouty a středem jsou obratní společníci čili vzdělaný a ušlechtilý člověk. Kašpaři jsou nezdvořilí hrubiáni, kteří dělají legraci za každou cenu, uchylují se k vulgaritě, často si volí někoho, kdo se stává terčem jejich vtipů. Posmíváním zahanbuje ostatní, někdy obrací legraci i proti sobě, neostýchá se používat výrazy, které by jiní ani nezmínili, protože přehnaný žert se podobá nestoudnosti. Mrzout je škarohlíd, který se v zábavě neangažuje. Vtipný, vzdělaný člověk je příjemný, slušný, obratný ve společnosti a žertuje úměrně dle situace, netrápí, ale rozveseluje posluchače. Mluví, kdy má, a ne kdy je to nevhodné, a je slušný, to znamená, že dodržuje pravidla slušného chování. Závěrem můžeme tedy tvrdit, že šašci překračují směšnost, vtipnost a středem je člověk způsobně zábavný. Rozeznáme legraci od člověka vzdělaného, nebo nevzdělaného.¹⁶⁶ Pojednání o vtipnosti ukončuji výstižnou průpovědí. „Smích je nejlepším kořením života.“ Toto rčení ukazuje důležitost humoru. Už samotné pojmenování smíchu jako koření je výstižné, neboť vyvolá smyslový ekvivalent dobrého jídla. Všichni si umíme hned představit, zda dáme přednost jídlu bez chuti, anebo výtečné lahůdce.

3.2.10 Přívětivost

Podle námi již známého schématu tvoří střed přívětivost (filia) a nadbytek lichocení nebo pochlebování, nedostatek poté svárliivost či nevrlost. Všechny tyto ctnosti se hodnotí na základě vzájemných kontaktů, spolužití a jednání při řeči či konání mezi lidmi. Jako u všech ostatních uznáváme střed a kritizujeme nedostatky buď přemrštěnému nadbytku, nebo nedostatku. Za ideál považujeme přátelství – přívětivý člověk je tedy přítel. Když je potřeba, pochválí nás a zároveň nám vytkne naše nedostatky, je upřímný. Přítel není ovlivněn city, ani láskou, ani nenávisť, ale je sám sebou k lidem cizím i známým. Dobrý přítel umí také pobavit, nikoli však na náš úkor, tento humor nesmí přerůst v šaškování. Přítel se varuje působit bolest, nýbrž radost, ale s přihlédnutím k následkům je ochoten pro pozdější potěšení sdělit i negativní, nepříjemné věci. Druhým protipólem je ten, který lichotí za nějakým účelem, snaží se o co největší osobní prospěch ať už finanční, nebo v protislužbě.

---

¹⁶⁶ EN, 1128^a-1128^b4.

Tento člověk je označován za pochlebníka. Do této kategorie můžeme také zařadit tzv. mrzouta, jenž je podrážděný, nabručený a popudlivý a vůči všem je nepříjemně nahněvaný.¹⁶⁷

3.2.11 Spravedlnost

Co je středem a jakého spravedlivého a nespravedlivého jednání se spravedlnost (dikaiosyné) týká, musíme zjistit, abychom si správně udělali názor na spravedlnost a právo. Aby byl někdo nazýván spravedlivým, musí spravedlivě nejen konat, ale i chtít, co je spravedlivé, jak fyzicky, tak i duševně. To platí také ve vztahu k nespravedlivosti. Z tohoto logicky vyplývá, že kdykoliv se objeví dobro na jedné straně, musí být tím pádem zaručeně zlo i na straně druhé.¹⁶⁸ „*Obecná spravedlnost se projevuje poslušností zákonu.*“ Podle Aristotelova výkladu, jednou jako obecný zájem všech, nebo nejlepších a podruhé podle schopností jedinců zároveň zakazující špatné konání.¹⁶⁹ Spravedlivý je ten, kdo dodržuje zákony a nevychyluje se od středu. Právo představuje zákonnost a rovnost, bezpráví naopak znamená protizákonnost a nerovnost. Nespravedlivý je ten, kdo porušuje a nedodržuje zákony, přivlastňuje si více, než je vhodné. Nespravedlnost se neprojevuje u všech dober, jen u těch, která jsou výsledkem úspěchu, nebo neúspěchu. Představují pozitiva, ale ne pro každého. Můžeme tvrdit, že člověk nespravedlivý jedná protizákonně, a ten, kdo zákon dodržuje je spravedlivý.¹⁷⁰

Veškeré naše dění i veřejné, musí tedy bezpodmínečně spět k ctnostem. Ve snaze o dosažení všeobecných spokojeností musíme dodržovat zákonné normy, ať už se to týká jednotlivce, nebo celé společnosti. Počítáme s tím, že člověk sám sobě vědomě neškodí a tak tyto normy platí především ve společnosti a ve vztahu jednoho k druhému. Už z té příčiny je spravedlnost dokonalá, že se nechováme dobře jen sami k sobě, ale i k ostatním, což každý nedokáže. Konáme dobro pro ostatní a nehledíme pouze sami na sebe.¹⁷¹ „*Ve spravedlnosti ctnost jest ukryta všechna.*“¹⁷² Tímto příslovím chce Aristotelés zdůraznit obrovský význam spravedlnosti a vylíčit

---

¹⁶⁷ EN, 1126^b10-1127^a13.

¹⁶⁸ EN, 1129^a33-1129^b20.

¹⁶⁹ HARDIE, W. F. R. Aristotelova teorie spravedlnosti. In: *Spravedlnost jako zdatnost*, s. 60.

¹⁷⁰ EN, 1130^b7-1130^b20.

¹⁷¹ EN, 1129^b13-1130^a8.

¹⁷² EN, 1129^b30.

ji jako zdatnost charakteru.¹⁷³ Tvrdí, že není snadné přistupovat objektivně k ostatním a dbát na jejich blaho. Z toho logicky vyplývá, že je snadnější přistupovat k tvorbě dobra pro svoji osobu. Na základě tohoto rozboru, považuje spravedlnost za celou ctnost a nejen za její část, a zároveň nespravedlnost nejen za část, ale celou špatnost. Spravedlnost tudíž není částí ctnosti, není částečná. Něco jiného platí u nespravedlnosti. Některá bezprávní a protizákonná jednání se stávají špatnostmi. Za úplnou nespravedlnost považujeme jen nedovolený zisk, ostatní malé nespravedlnosti můžeme pokládat za nectnosti. Obě mají stejnou podstatu, jejich rozdíl tkví v úhlu pohledu, kterým na ně nahlížíme. Jednu posuzujeme z hlediska prohřešku z touhy po nepřipustném zisku a druhou na základě možných ctností člověka. Obě zákon nedovoluje.¹⁷⁴

Právo je středem a dbá na dělení podle reálné hodnoty, kdy pro každého je osobní hodnota v něčem jiném, tím se tedy stává úměrou, zajišťující rovnost poměrů. Rozdělování kapitálu se dělí na dobrovolný, nebo nedobrovolný a ten pak ještě na tajný a násilný. Rovnosti dosahujeme ve dvou stupních a to vzhledem k věcem nastává rovnost, více nebo méně. Dále vzhledem k osobám, kdy nastává spravedlivý stav. Rovnost poměrů nastane mezi čtyřmi položkami, například dvě osoby, dvě věci. Spravedlnost rozdělicí, se řídí úměrou geometrickou. Rozděluje vše spravedlivě podle toho, na co má kdo nárok, ale zůstává, že rozlišujeme osoby a věci. Bezprávní však úměru nedodrží. Pokud však je nepoměr mezi tím, kdo bezprávní činí a tím, kdo bezprávní snáší, je více dobra v tom prvním, než druhým. U zla to funguje opačně, menší zlo je lepší než větší zlo, pokud je porovnáváme mezi sebou.¹⁷⁵

Spravedlnost opravná se vyskytuje ve směnách dobrovolných i nedobrovolných a úměrnost je aritmetická. Už neposuzujeme dobrotu člověka, ale zkoumáme, komu vznikla jaká škoda. Pokud jeden okradl druhého, dochází k nerovnoměrnému rozdělení, bezprávní a zákon se snaží tuto nerovnost vyrovnat uměle, tím, že například odebere zisk, tedy udělí pokutu. K vyrovnání nedochází tím, že nařídí tomu okradenému, aby okradl původního zloděje. Rovnost je tedy dána ziskem a ztrátou v opačném pojetí, kdy zisk je dobro a ztráta je zlo. Vezmeme tomu, kdo má příliš

---

¹⁷³ HARDIE, W. F. R. Aristotelova teorie spravedlnosti. In: *Spravedlnost jako zdatnost*, s. 57.

¹⁷⁴ EN, 1129^b26-1130^b25.

¹⁷⁵ EN, 1131^a2-1131^a33.

mnoho a dáme tomu, kdo má příliš málo. Abychom jednali spravedlivě, nejprve určíme střed a případný nadbytek odebereme.¹⁷⁶

Závěrem si připomeneme, k čemu dospěl Aristoteles. „*Spravedlnost je druhem středu, ale ne tímž způsobem jako ostatní zdatnosti, a to proto, že se vztahuje ke střednosti, zatímco nespravedlnost se vztahuje ke krajnostem.*“¹⁷⁷ Řekli jsme, že každá nerovnost se staví proti zákonu z pohledu celku, ale ne každé porušení zákona může být pokládána za nerovnost z pohledu jako na části celku.¹⁷⁸ Jako příklad bych uvedla zabití. Zabití jako takové je zlo, pokud se však jedná o zabití nepřítele ve válce, nebo v sebeobraně, to už protizákonné není. Zákon zajišťuje spravedlnost a dbá na dodržování ostatních ctností, je věcí lidskou. „*Člověk, který bere příliš mnoho, je nespravedlivý k někomu jinému, člověk, který bere příliš málo, je nespravedlivý sám k sobě.*“¹⁷⁹ Aristotelés slušnost a právo ztotožňuje, obojí pokládá za prospěšné, nicméně slušnost vyzdvihuje nad právo, protože v mnoha případech slušnost doplňuje zákon.¹⁸⁰

3.3 Etika a polis

Aristotelés spojuje člověka s obcí. Cílem člověka je totiž úsilí o co nejlepší život. Tento život však není možný mimo obec, tím se stávají cíle člověka i obce totožné.¹⁸¹ Člověk je od přírody tvor společenský (zoon politikon). Autor sám ve své knize *Politika* říká, že: „*Obec jest útvar přirozený, a že člověk jest bytost přirozeně určená pro život v obci.*“¹⁸² Nikdo na světě nechce být sám, všichni mají potřebu někam patřit. Zatímco Platón ve své knize *Ústava* popisoval, jak by měl vypadat ideální stát, Aristotelés na tuto problematiku nahlíží reálně. Vládci v obci by podle Platóna měli být filozofové, kteří jsou jako jediní schopni nahlížet pravého poznání. Aristotelés naopak prosazoval názor, že je třeba vytvořit zákony a následně je dodržovat k dosažení dobrého života. Vyzdvihuje každého občana, jeho individualitu a důležitost. Jak sám tvrdí: „*Obec však jest jakýsi druh společenství*

---

¹⁷⁶ EN, 1131^b12-1132^a7.

¹⁷⁷ HARDIE, W. F. R. Aristotelova teorie spravedlnosti. In: *Spravedlnost jako zdatnost*, s. 57.

¹⁷⁸ EN, 1130^b12-1130^b20.

¹⁷⁹ HARDIE, W. F. R. Aristotelova teorie spravedlnosti. In: *Spravedlnost jako zdatnost*, s. 58-59.

¹⁸⁰ EN, 1137^b10-1137^b27.

¹⁸¹ SYNEK, Stanislav. *Lidská přirozenost jako úkol člověka*, s. 193-194.

¹⁸² ARISTOTELÉS. *Politika*, 1253^a 2-1253^a4.

stejných, které má účelem život pokud možno nejlepší.“¹⁸³ Obec nemůže fungovat bez určitých věcí. Je to potrava, bez které lidé nepřežijí, umění, aby byli schopni vytvářet předměty, dále zbraně, pro ochranu zevnitř i zvnějšku, peněžité prostředky pro chod obce, péči o náboženství a nakonec to nejdůležitější, a tím je dohoda o stanovení zákonů obce a práv občanů.¹⁸⁴

Aby vynikly, nebo aby byly vůbec patrné ctnosti člověka, je nutné patřit do skupiny občanů. Své ctnosti projevujeme vždy ve vztahu k nějaké osobě. Jsme štědrí, když někomu poskytneme almužnu, stateční, pokud někoho bráníme, spravedliví k druhým. Existence polis je tedy nutná, pro vznik ctností. Každý občan by měl své konání a chování projevovat tak, jak se od něho očekává, nicméně dosažení dobra mu umožní teprve jeho působení v polis.¹⁸⁵ Abychom byli ctnostní, je nutné osvojení si určitého způsobu chování v dané situaci, pomocí zvyků. K tomuto osvojování dochází výchovou, kterou nám umožňuje právě polis. Když se narodíme, tak první kdo nás vychovává a učí základním společenským pravidlům, jsou rodiče, následuje škola, poté život sám. Učíme se po celý život. Pro dobro všech lidí a tím i celé obce je důležité nastolení pravidel, zákonů, které musí být dodržovány.¹⁸⁶

Nelze opomenout důležitost přátelství, které Aristotelés vnímá jako nutnou součást lidské přirozenosti. Je to jedno ze základních pojítek tvořící obec. I když důvodů přátelství je mnoho, lze je rozdělit na tři. Je to pro zisk, užitek, pro slast a pro pravé přátelství.¹⁸⁷ Pravé přátelství je mezi opravdu dobrými lidmi, kteří si přejí krásné věci ze srdce sami za sebe.¹⁸⁸ Samotné vědomí si sebe sama, je možné, až když si uvědomíme bytí našich přátel, vůči kterým jednáme.¹⁸⁹

---

¹⁸³ ARISTOTELÉS. *Politika*, 1328^a17- 1328^a19.

¹⁸⁴ Tamtéž, 1328^b6-1328^b17.

¹⁸⁵ EN, 1142^a6-1142^a20.

¹⁸⁶ EN, 1179^b20-1180^a20.

¹⁸⁷ SYNEK, Stanislav. *Lidská přirozenost jako úkol člověka*, s. 193-195.

¹⁸⁸ EN, 1156^b9-1156^b11.

¹⁸⁹ SYNEK, Stanislav. *Lidská přirozenost jako úkol člověka*, s. 200.

Závěr

Stěžejní náplní práce je pouze zkrácené zastavení a objasnění podstatných myšlenek, které tvoří etiku ctnosti. Vysvětluji především, jak etika ctnosti vypadá v antice a o co se opírá. Nahlédli jsme na etiku ctnosti skrze Platóna a Aristotela. Podstatnou osou myšlenky etiky ctnosti je, že zdůrazňuje ctnosti nebo morální charakter a poukazuje na to, že ctnostné jednání vede k dosažení nejvyššího dobra a blaženosti.

Základní myšlenkou etiky ctnosti je touha po dosažení dobra. U Platóna je to přirozenost touhy po dobru, kráse a pravdě a představa nesmrtelné duše, která neustále putuje mezi tělem a světem idejí, jejího přirozeného stavu. To je možné dosáhnout spravedlivým způsobem života. Duši popisuje jako nehmotnou a důraz klade na racionalitu. Jeho názor je ukotven v představě o člověku. Dobrý život spočívá v tom, že člověk musí dosáhnout jednoty sám se sebou. Růst ke ctnosti podporuje obec. Měřítko a otázku spravedlnosti a jak by bylo možné ke spravedlnosti někoho dovést, ukazuje v Ústavě.

Aristotelovou hlavní myšlenkou etiky ctnosti je dosažení pravé blaženosti. Nástrojem k dosažení dokonalosti duše je člověk a jeho osobní nasazení. Cíle dosáhneme prostřednictvím přirozených dispozic a nadání, které musí být cvičením a výchovou stále zdokonalovány. Ve svém chování má člověk možnost svobodné volby. U Aristotela to bez rozumnosti také nejde, protože se člověk může naučit být štedrý, ale pak už to neumí aplikovat do praxe.

Spravedlivý život tedy znamená dobrý život a pouze ctnostným způsobem života dosáhneme dobra. Co tedy znamená ctnost a jak se projevuje v životě? Analýzou shora uvedeného usuzuji, že dobré chování jak jednotlivce, tak celé společnosti nemalou měrou ovlivňuje náš přístup k životu a opravdu nás činí šťastnějšími a stále neztrácí na důležitosti. Chování jedinců se různí, a proto je náležitý chod společenství zajišťován nejen morálními zvyklostmi, ale i prostřednictvím zákonů. Platí tedy vztah, že pokud se cítíme v osobním i společenském životě dobře, máme dobrý pocit i z celé společnosti, můžeme o sobě konstatovat, že žijeme šťastný život. Uvažujeme tedy správně, pokud tvrdíme, že o štěstí usiluje každý. Na otázku, zda může ctnost vést k jednání, které je v nesouladu s většinovou praxí bych

odpověděla kladně, pokud znamená, že žiji ctnostný život třeba v nacistické společnosti. Ctnost, rozuměno jako jednotlivý charakterový rys, lze použít bez rozumu špatně.

Chtěla bych vyzdvihnout otázku rozumnosti, neboť její vliv je nezastupitelný. Nejvyšší dokonalosti dosahují filozofové, kteří mají rozum a dovedou ho k ctnosti moudrosti. Vlastně celý ten dobrý život, který žijeme, je nutné neprožít bezděčně, ale uvědomovat si jeho aspekty, k čemuž potřebujeme právě rozumnost.

Nakonec bych se chtěla zmínit o tom, že je i pro dnešní dobu velice důležité se alespoň okrajově seznámit s díly věnujícími se etice ctnosti z antické literatury. Aby si je přečetli čtenáři a zamysleli se nad prostými a moudrými myšlenkami o spravedlnosti, dobru a štěstí. Společnost v dnešním uspěchaném čase dává přednost konzumnímu způsobu života a postrádá ideály, o které ve své podstatě usiluje, ale nenalézá je. Pokud však alespoň malé procento projeví porozumění a nalezne v těchto dílech odkaz, který dále začlení do svého jednání, a uvědom si hodnotu, kterou tato díla představují, není vše ztraceno.

K čemu jsem dospěla, je to, že otázka dobrého a mravního života je stále aktuální a etika by neměla být opomíjena. Jako bytosti, které používají rozum a mají i možnost osvojit si nepřeborné množství návyků, máme povinnost svoji osobnost neustále rozvíjet.

Seznam použitých pramenů a literatury

- [1] ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filozofie*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-26038-1.
- [2] ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. Přeložil Antonín Kříž. 2. rozšířené vyd. Praha: Petr Rezek, 1996, 493 s. ISBN 80-901796-7-3.
- [3] ARISTOTELÉS. *Politika*. Přeložil Antonín Kříž. 2. vyd. Praha: Petr Rezek, 1998, 504 s. ISBN 80-86027-10-4.
- [4] DEVEREAUX, Daniel. Jednota ctností. In: Jirsa, Jakub. *Rozum, ctnosti a duše*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2010, ISBN 978-80-7298-457-2, s. 67-86.
- [5] *Filozofický slovník a...n*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1985, 457 s. ISBN 505-21-8.5.
- [6] *Filozofický slovník*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994, 640 s. ISBN 80-206-0409-X.
- [7] GLUCHMAN, Vasil. Etika v dějinách a současnosti. In: Gluchman, Vasil (ed.) a kolektiv. *Dějiny etiky 1. (středověk až začátky novověku)*. 1. vyd. Prešov: Filozofická fakulta PU Prešov, 2003, ISBN 80-8068-180-5, s. 5-14.
- [8] HARDIE, W. F. R. Aristotelova teorie spravedlnosti. In: *Spravedlnost jako zdatnost*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1996, ISBN 80-86005-04-6, s. 57-82.
- [9] HLAVINKA, Pavel. *Dobro a ctnost pohledem etických a náboženských koncepcí*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2014, 213 s. ISBN 978-80-7387-786-6.
- [10] HURSTHOUSE, Rosalind. Virtue Ethics. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. Stanford (CA): The Metaphysics Research Lab. 8. 12. 2016 [cit. 14-02-2018]. ISSN 1095-5054. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/ethics-virtue/>
- [11] HURSTHOUSE, Rosalind. Aristotle's Ethics. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. Stanford (CA): The Metaphysics Research Lab. 21. 4. 2014 [cit. 12-02-2018]. ISSN 1095-5054. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/aristotle-ethics/#IntVir>

- [12] JIRSA, Jakub, Karel THEIN a Jakub JINEK. *Obec a duše. K Platónově praktické filosofii*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2014, 380 s. ISBN 978-80-7007-426-8.
- [13] JIRSA, Jakub. Připodobnění bohu a eudaimoniá: náčrt etiky a morálky v platónových dialozích. In: Kružík, Josef. *Vita aktiva vita contemolativa. Janu Sokolovi k sedmdesátým narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova – Fakulta humanitárních studií, 2006, ISBN 80-239-6980-3. s. 159-175.
- [14] MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctností. K morální krizi současnosti*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2004, 332 s. ISBN 80-7298-082-3.
- [15] PALOVIČOVÁ, Zuzana. Etika cnosti a problém morálního charakteru. In: *Filozofia*. Bratislava: Filozofický ústav SAV. 2003, roč. 58, č. 2. ISSN 0046-385x, s. 75-85.
- [16] PALOVIČOVÁ, Zuzana. Inšpiratívnosť a limity neoaristotelovskej etiky. In: *Filozofia*. Bratislava: Filozofický ústav SAV. 2005, roč. 60, č. 9. ISSN 0046-385x, s. 637-655.
- [17] PENCE, Greg. Virtue theory. In: SINGER, Peter. (ed.) *A companion to ethics*. 28. vyd. Malden (MA): Blackwell Publishing, 2011. ISBN 978-0-631-18785-1, s. 249-258.
- [18] PLATÓN. *Euthydemos, Menón*. Přeložil František Novotný. 4. opravené vyd. Praha: OIKOYMENH, 2003, 129 s. ISBN 80-85241-56-9.
- [19] PLATÓN. *Faidros*. Přeložil František Novotný. 7. opravené vyd. Praha: OIKOYMENH, 2014, 87 s. ISBN 978-80-7298-510-4.
- [20] PLATÓN. *Gorgias*. Přeložil František Novotný. 4. opravené vyd. Praha: OIKOYMENH, 2000, 132 s. ISBN 80-7298-005-X.
- [21] PLATÓN. *Protágoras*. Přeložil František Novotný. 5. opravené vyd. Praha: OIKOYMENH, 2015, 85 s. ISBN 978-80-7298-201-1.
- [22] PLATÓN. *Ústava*. Přeložil František Novotný. 5. opravené vyd. Praha: OIKOYMENH, 2014, 427 s. ISBN 978-80-7298-504-3.

- [23] SMREKOVÁ, Dagmar a Zuzana PALOVIČOVÁ. *Dobro a cnosť. Etická tradícia a súčasnosť*. 1. vyd. Bratislava: Iris, 2003, 164 s. ISBN 80-89018-15-7.
- [24] SPAEMANN, Robert. *Šťestí a vôľa k dobru. Pokus o etiku*. Přeložili Mario Stretti a Marian Zajíček. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1998, 219 s. ISBN 80-86005-01-0.
- [25] SUVÁK, Vladislav. Platón: Zdatnosť a dobro. In: Gluchman, Vasil (ed.) a kolektiv. *Dějiny etiky I. (stredovek až začiatok novoveku)*. 1. vyd. Prešov: Filozofická fakulta PU Prešov, 2003, ISBN 80-8068-180-5, s. 94-133.
- [26] SYNEK, Stanislav. *Lidská přirozenost jako úkol člověka. Filosofická interpretace Etiky Nikomachovy*. 1. vyd. Praha: Togga, 2011, 256 s. ISBN 978-80-87258-53-8.
- [27] ŠPINKA, Štěpán. Blaženost smrtelných bytostí: Aristotelés. In: Špinka, Štěpán et al. *Přístupy k etice I*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2014, ISBN 978-80-7007-430-5, s. 11-46.